

Саҳми ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ дар соҳаи маориф танҳо ба манфиати гурӯҳҳои мақсаднок, ки малакаҳои инфиродиро ба даст меоранд ё такмил медиҳанд, маҳдуд намешавад. Он ба давлат ва ҷомеа имкон медиҳад, ки ба ниёзҳои нав зудтар вокуниш нишон диҳанд: рақамикунонӣ, фарогирии иҷтимоӣ, тағйири бозори меҳнат, кор бо гурӯҳҳои осебпазир ва зарурати омӯзонидани мутахассисон ба равишҳои амалии ғайристандартӣ.

10.3. Гендер, ҳамгироии иҷтимоӣ ва гурӯҳҳои осебпазир

Гендер ва ҳамгироии иҷтимоӣ яке аз соҳаҳои устувори фаъолияти ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ (ТҒТ) дар минтақа ба ҳисоб меравад. Дар ин самт ташкилотҳо бо масъалаҳои кор мекунанд, ки ба ҳуқуқҳо, амният, иштироки иҷтимоӣ, намоён будани иҷтимоӣ ва дастрасӣ ба имкониятҳо барои занон, кӯдакон, шахсони дорои маъҷубият, пиронсолон, муҳоҷирон, ҷавонон, сокинони деҳот ва дигар гурӯҳҳо дахл доранд. Самтҳои асосии фаъолият:

- пешбурди баробарии гендерӣ ва густариши иштироки занон дар ҳаёти ҷамъиятӣ;
- пешгирӣ ва вокуниш ба зӯроварӣ;
- хизматрасониҳои бӯҳронӣ, паноҳгоҳҳо ва кӯмаки равонӣ;
- ҳифзи ҳуқуқҳои шахсони дорои маъҷубият;
- дастгирии зиндагии мустақилона ва ҳамгироии иҷтимоӣ;
- кор бо кӯдакон ва оилаҳо дар вазъияти душвори зиндагӣ;
- кӯмак ба занони деҳот, муҳоҷирон ва дигар гурӯҳҳо, ки дастрасии маҳдуд ба хизматрасониҳо доранд;
- маърифатнокии оилаҳо ва ҷомеаҳо;
- иштирок дар таҳияи қонунҳо, барномаҳо ва нақшаҳои амал;
- тағйири муносибатҳои ҷамъиятӣ тавассути омӯзиш, машварат, назорати вазъият ва амалияи татбиқи қонунҳо.

Дар кишварҳои минтақа фаъолияти ТҒТ дар соҳаи гендер, ҳамгироии иҷтимоӣ ва дастгирии гурӯҳҳои осебпазир доираи нисбатан яххелаи баҳрабарандагон дорад: занон, кӯдакон, шахсони дорои маъҷубият, оилаҳо дар вазъияти душвори зиндагӣ, пиронсолон, муҳоҷирон, хатмкунандагони муассисаҳои парасторӣ ва дигар гурӯҳҳо, ки ба дастрасии маҳдуд ба хизматрасониҳо ва ҳифз рӯ ба рӯ мешаванд. Барои ин гурӯҳҳо ТҒТ якчанд нақши муҳимро иҷро мекунанд:

- нақши хизматрасонӣ – марказҳои бӯҳронӣ, паноҳгоҳҳо, кӯмаки равонӣ, хизматрасониҳои рӯзона, тавонбахшӣ, кӯмак ба оилаҳо дар вазъияти душвори зиндагӣ;
- нақши ҳифзи ҳуқуқ – ҳифзи ҳуқуқҳои занон, кӯдакон, шахсони дорои маъҷубият, муҳоҷирон, шахсони аз зӯроварӣ зарардида ва шахсони бе ҳуҷҷат;
- нақши ҳамгирӣ – густариши имкониятҳои занон, кӯмак ба шахсони дорои маъҷубият, кӯдакони дорои аутизм, хатмкунандагони муассисаҳои парасторӣ, пиронсолон ва дигар гурӯҳҳо дар дастрасӣ ба таҳсил, меҳнат, муошират ва ҳаёти ҷамъиятӣ;
- нақши коршиносӣ ва ҷимояи манфиатҳо – иштирок дар таҳияи қонунҳо, нақшаҳои амал, стандартҳои хизматрасонӣ ва муҳокимаи сиёсати гендерӣ ва барномаҳои иҷтимоӣ;
- нақши миёнаравӣ – пайваст кардани баҳрабарандагон, оилаҳо, муассисаҳои давлатӣ, мақомоти маҳаллӣ ва расонадагони хизматрасонӣ;
- тағйири муносибатҳои ҷамъиятӣ – маърифатнокӣ, кор бо оилаҳо ва ҷомеаҳо, коҳиши тамғаи иҷтимоӣ ва баланд бардоштани ошкоршавии мушкилот.

Фарқиятҳои минтақавӣ дар самтҳои бартаридошта зоҳир мешаванд. Дар Тоҷикистон саҳми коршиносӣ ва Ҳимояи манфиатҳои ташкилотҳои занона дар рушди сиёсати гендерӣ ва қонунгузорӣ бештар намоён аст. Дар Туркменистон ҳамгироии иҷтимоӣ бо кӯмаки амалӣ ба занони аз зӯрварӣ зарардида ва шахсони дорои маъюбият алоқаманд аст. Дар Қазоқистон соҳа бо маҷмӯи васеи хизматрасониҳои махсус барои гурӯҳҳое, ки ба дастгирии дарозмуддат ниёз доранд, намоёндагӣ мешавад. Дар Қирғизистон нақши хизматрасонии ТҶТ дар марказҳои бӯҳронӣ ва хизматрасониҳои иҷтимоии рӯзона, инчунин Ҳимояи манфиатҳои пешрафта дар қонунгузорӣ оид ба ҳифзи ҳуқуқи занон хеле намоён аст. Дар Ўзбекистон ТҶТ кӯмаки иҷтимоӣ, ҳуқуқӣ ва равонӣ-иҷтимоиро бо афзоиши тадриҷии иштироки ҷомеа ва ҳифзи ҳуқуқҳо яққол мекунад.

МИСОЛ

Тоҷикистон: мусоидат ба қабули қонун дар бораи ҳуқуқ ва имкониятҳои баробар

Эътилофи созмонҳои занони Тоҷикистон дар пешбурди ҷандинсолаи қонун дар бораи ҳуқуқ ва имкониятҳои баробар иштирок намуд. Ин фаъолият ҳамроҳии коршиносии лоиҳаи қонун, баргузориҳои шуниданиҳои ҷамъиятӣ, ҳамкорӣ бо мақомоти давлатӣ ва мутобикосозии равишҳо бо уҳдадорҳои байналмилалӣ дар бар мегирифт. Дар тамоми давраи пешбурди ин ташаббус зиёда аз 50 даври шуниданиҳои ҷамъиятӣ ва вохӯриҳои коршиносӣ баргузор гардид.

Ҳамроҳии коршиносии эътилофҳои созмонҳои занон (аз ҷумла Ташкилоти ҷамъиятии «Гендер ва рушд» ва Эътилофи «Аз баробарии ҳуқуқӣ ба баробарии воқеӣ») дар ҳамаи марҳилаҳо — аз таҳияи консепсия то баррасии парлумонӣ — имкон дод, ки қонунгузориҳои миллий бо уҳдадорҳои байналмилалӣ (CEDAW) мутобик гардонида шавад. Ташкили пули доимии муколама бо Кумитаи кор бо занон ва оилаи ташкилотҳои ғайридавлатиро ба нозирони низомманди иҷроӣ меъёрҳои гендерӣ тақдир дод.

МИСОЛ

Туркменистон: дастгирии эътимодбахши занони аз хушунат осебдида:

Дар Туркменистон Ташкилоти ҷамъиятии «Кейик Окара» ба занони аз хушунат зарардида паноҳгоҳ ва кӯмаки равоншиносӣ пешниҳод менамояд. Дар давоми соли 2024 аз хизматрасониҳои машваратии ин ташкилот 1 200 нафар зан баҳра бардоштанд. Чунин шакли дастгирӣ риояи махфият, муносибати бар пояи эътимод ва қобилияти кор бо вазъиятҳои ҳассоси зиндагиро талаб менамояд, то ки занони зарардида ба осебпазирии иловагии иҷтимоӣ дучор нагарданд.

10.4. Дастрасӣ ба адолати судӣ ва ҳифзи ҳуқуқҳо

Дастрасӣ ба адолати судӣ барои ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ (ТҶТ) бо яқе аз ҷанбаҳои амалӣ ва муҳими амнияти инсон вобаста аст: қобилияти шахс барои дарк кардани ҳуқуқҳои худ, муроҷиат барои ҳифз ва ноил шудан ба баррасии масъалаи худ дар доираи ҳуқуқӣ. Барои бисёре аз гурӯҳҳои осебпазир масъалаи ҳуқуқӣ кам ҳолат аз вазъии иҷтимоӣ ҷудо аст — он метавонад бо зӯрварӣ, муҳоҷират, набудани ҳуҷҷатҳо, маъюбият, камбизоатӣ, низоъҳои оилавӣ, истисмори меҳнатӣ ё дастрасии маҳдуд ба хизматрасониҳои давлатӣ алоқаманд бошад. Дар соҳаи дастрасӣ ба адолати судӣ ТҶТ ба шахрвандон дар ҳифзи ҳуқуқҳояшон, фаҳмидани тартибот, гирифтани кӯмаки ҳуқуқӣ, муроҷиат ба мақомоти давлатӣ ва иштирок дар тағйири амалияи татбиқи қонунҳо мусоидат мекунад. Ин соҳа махсусан барои шахрвандоне муҳим аст, ки бо монеаҳои ҳуқуқӣ, тарси муроҷиат, сатҳи пасти дониши ҳуқуқӣ ё захираҳои маҳдуд барои ҳифзи манфиатҳои худ рӯ ба рӯ мешаванд. Самтҳои асосӣ:

Ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ дар Осиёи Марказӣ:

саҳм дар рушд, идоракунии ва устуворӣ

- машваратҳои ройгони ҳуқуқӣ;
- таҳияи муроҷиатҳо, шикоятҳо, аризаҳо ва шикоятҳои такрорӣ;
- намояндагии манфиатҳои баҳрабарандагон дар мақомоти давлатӣ ва судҳо;
- кӯмак дар барқарор намудани ҳуҷҷатҳо;
- маърифатнокии ҳуқуқии аҳоли;
- назорати риояи ҳуқуқи инсон;
- иштирок дар таҳия ва экспертизаи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ;
- ҳимояи манфиатҳои гурӯҳҳои осебпазир;
- омӯзиши намояндагони мақомоти давлатӣ ва мутахассисон;
- дастгирии механизмҳои кӯмаки кафолатнокии ҳуқуқӣ;
- муайян кардани монеаҳои системавӣ дар дастрасӣ ба адолати судӣ.

Дар кишварҳои минтақа маҷмӯи воситаҳои ТҒТ дар ин соҳа аз бисёр ҷиҳат монанд аст, вале дар самтҳои амалия фарқиятҳо мавҷуданд. Дар Қирғизистон ин соҳа тавассути ҳамбастагии кӯмаки ройгони ҳуқуқӣ, иштирок дар таҳияи қонунҳо, экспертизаи мустақили лоиҳаҳои қонунгузорӣ ва назорати ҷамъиятии риояи ҳуқуқҳо намоён аст. Дар Тоҷикистон масъалаҳои ҳуқуқӣ бо сиёсати гендерӣ, муҳоҷират, муқовимат ба хариду фурӯши одамон ва иштирок дар майдонҳои байниидоравӣ зич алоқаманданд. Дар Туркменистон кӯмаки машваратӣ бештар ба масъалаҳои ҳассос, аз ҷумла хариду фурӯши одамон ва дастгирии шахсони аз зӯрварӣ зарардида равона шудааст. Дар Ўзбекистон ТҒТ кӯмаки ҳуқуқӣ ба шаҳрвандонро бо назорати ҷамъиятӣ ва муҳокимаи лоиҳаҳои санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ яққо мекунад. Дар Қазоқистон нақши ҳуқуқии ТҒТ тавассути назорати ҷамъиятӣ, ҳифзи манфиатҳои гурӯҳҳои осебпазир ва иштирок дар майдонҳои коршиносӣ зоҳир мегардад.

МИСОЛ

Қирғизистон: Шабакаи миллии ташкилотҳои ғайридавлатӣ оид ба рушди ёрии ҳуқуқии кафолатдодаи давлат

Дар Қирғизистон ташкилотҳои ғайридавлатӣ Эътилофи «Мусоидат ба рушди низоми ёрии ҳуқуқии кафолатдодаи давлат (ГГҶОП)»-ро таъсис доданд, ки баъдтар ба Шабакаи миллии ТҒТ оид ба рушди ёрии ҳуқуқии кафолатдодаи давлат табдил ёфт ва 44 ташкилотро муттаҳид намуд. Ин шабака ба татбиқи амалии кафолатҳои давлатӣ дар соҳаи ёрии ҳуқуқӣ, ҳифзи ҳуқуқи гурӯҳҳои осебпазир ва баланд бардоштани сатҳи маърифати ҳуқуқии аҳоли мусоидат намуд. Дар доираи ин фаъолият 83 параюрисист дар минтақаҳо омода карда шуданд, мониторинги низоми ГГҶОП гузаронида шуд ва тавсияҳо оид ба беҳтар намудани сифат ва дастрасии хизматрасониҳои ҳуқуқӣ пешниҳод гардиданд. Дар натиҷа, феҳристи адвокатҳои ГГҶОП васеъ карда шуд, тарифҳои пардохти хизмати адвокатҳо бозбинӣ гардиданд ва буҷети пардохти хизматрасонии онҳо зиёд карда шуд.

10.5. Муҳити зист ва иқлим

Рӯзномаи муҳити зист ва иқлим барои ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ (ТҒТ) торафт ба самти муҳими фаъолият табдил меёбад, зеро масъалаҳои муҳити зист мустақиман ба сифати зиндагӣ, саломатӣ, устувории ҳудудҳо ва шароити дарозмуддати рушд алоқаманданд. Барои бахши шаҳрвандӣ ин соҳа аз он ҷиҳат низ муҳим аст, ки мушкилоти экологӣ огоҳии аҳоли, тағйири одатҳои ҳаррӯза, иштироки ҷомеаҳои маҳаллӣ, эҳтимоли ба маълумот ва омодагӣ ба баррасии оқибатҳо дар сатҳи ҳудудҳои мушаххасро талаб мекунад.

ТҒТ дар ин соҳа нақши миёнаравро байни сиёсати экологӣ, мушкилоти маҳаллӣ ва рафтори одамон иҷро мекунад. Онҳо ба баён ва фаҳмидани мавзӯҳои мураккаб — тағйирёбии иқлим, гуногунии биологӣ, ифлосшавӣ, сарфаи захираҳо, амнияти муҳити зист — барои мактабҳо, ҷавонон, ҷомеаҳо, ташаббусҳои маҳаллӣ ва гурӯҳҳои, ки аз захираҳои табиӣ вобастаанд, мусоидат менамоянд. Ба ин восита рӯзномаи экологӣ мазмунӣ амалӣ мегардад: аз маърифатнокӣ ва назорат то ҳалли масъалаҳои маҳаллӣ, ки ба саломатӣ, амнияти озӯқаворӣ, устувории деҳот ва сифати муҳити шаҳр таъсир мерасонанд. Самтҳои асосӣ:

- маърифатнокии экологӣ ва кор бо аҳоли;
- пешбурди ташаббусҳои ҳифзи табиат;
- иштирок дар мутобиқшавӣ ба тағйирёбии иқлим;
- рушди ҳалли «сабз» ва сарфакоронаи захираҳо;
- ҳифзи гуногунии биологӣ;
- дастгирии ташаббусҳои маҳаллии ҳифзи табиат;
- ҷалби ҷавонон ва мактабҳо ба рӯзномаи экологӣ;
- назорати ҷамъиятии хатарҳои экологӣ;
- иштирок дар муҳокимаи қарорҳо ва барномаҳои экологӣ;
- пайвастании масъалаҳои экологӣ бо рушди маҳаллӣ, саломатӣ ва устувории ҷомеаҳо.

Монандии самтҳои асосӣ маънои нақши якхелаи ТҶТ-ро дар ҳамаи кишварҳои минтақа надорад. Дар Қирғизистон фаъолияти экологӣ бештар тавассути маърифатнокӣ, мутобиқшавӣ ба иқлим, пешбурди ҳалли «сабз» ва робитаи амнияти экологӣ бо муҳити таълимӣ зоҳир мешавад. Дар Тоҷикистон рӯзномаи экологӣ бештар бо гуногунии биологӣ, амнияти озуқаворӣ ва устувории ҷомеаҳои деҳот алоқаманд аст. Дар Туркманистон ташкилотҳои ҷамъиятии экологӣ дар доираи афзалиятҳои миллӣ оид ба ҳифзи табиат ва иқлим, аз ҷумла кабудизоркунӣ, маърифатнокӣ ва ҷалби аҳоли ба чорабиниҳои амалӣ фаъолият мекунад. Дар Қазоқистон самти назорати ҷамъиятӣ ва сафарбарсозии ҷомеаҳо дар атрофи хатарҳои экологӣ ва қарорҳои ҳифзи табиат бештар намоён аст. Дар Ўзбекистон қисми ТҶТ дар соҳаи муҳити зист бо иштироки ҷомеа, ташаббусҳои маҳаллӣ ва тадриҷан ворид шудани бахши шахрвандӣ ба рӯзномаи рушди устувор алоқаманд мебошад.

МИСОЛ

Қазоқистон: мониторинги ҷамъиятӣ ва амнияти экологӣ дар Атбасар

Дар шаҳри Атбасар ташкилоти ҷамъиятии «Ангел» пас аз обхезиҳои харобиовари солҳои 2009, 2014 ва 2017 мониторинги чораҳои зиддиобхезиро ташаббус намуд. Ташкилот маълумот ҷамъоварӣ кард, экспертизаи илмиро ҷалб намуд ва бо иштироки олимони, воситаҳои ахбори омма, вакили Парлумон ва механизмҳои байналмилалӣ эътилоф таъсис дод.

Дар натиҷа ҳатогиҳои системавӣ дар идоракунии чораҳои зиддиобхезӣ ошкор гардиданд ва тавсияҳои коршиносон ҳангоми такмили ҳимояи муҳандисии шаҳр ба инobat гирифта шуданд. Натиҷаи амалӣ таъмин гардидани манзили нави 90 оилае буд, ки аз обхезӣ зарар дида буданд.

Ин намуна нишон медиҳад, ки ташкилотҳои ғайридавлатӣ метавонанд назорати ҷамъиятиро тақвият бахшанд, шаффофияти қарорҳои буҷетиро баланд бардоранд ва ба давлат дар қабули қарорҳои асоснок дар соҳаи амнияти экологӣ мусоидат намоянд.

МИСОЛ

Тоҷикистон: ҳифзи гуногунии биологӣ ва рушди фондҳои маҳаллии тухмӣ

Ташкилоти ҷамъиятии «Зан ва замин» дар тӯли се сол барои ворид намудани Тоҷикистон ба Феҳристи байналмилалӣ кишварҳо оид ба гуногунии биологӣ мусоидат намуд. Дар натиҷа, заминаҳои ташкили бонкҳои маҳаллии тухмӣ бо иштироки занони деҳот фароҳам оварда шуданд. Ин намуна робитаи саҳми экологиро бо амнияти озуқаворӣ, ҳифзи захираҳои маҳаллӣ ва тавсеаи нақши занон дар идоракунии мероси табиӣ ва кишоварзӣ нишон медиҳад.

МИСОЛ

Туркменистон: аз экспертизаи илмӣ то амалиёти оммавӣ

Ҷамъияти ҳифзи табиати Туркменистон (ҶҲТТ) намунаи ташкилоти ғайридавлатие мебошад, ки нақши баланди коршиносӣ ва ҳамзамон сафарбарсозии васеи шаҳрвандонро дар худ муттаҳид менамояд. Ташкилот дар таҳияи «Китоби сурх» иштирок намуда, дар сатҳи ҳукуматӣ конференсияҳои илмӣ ташкил мекунад ва ҳамзамон ҳазорҳо ихтиёриёнро ба амалиёти умумимиллӣ оид ба шинонидани 1,5 миллион ниҳоли дарахт ҷалб менамояд. Ин таҷриба нишон медиҳад, ки ташкилотҳои ғайридавлатӣ метавонанд ҳамчун пули пайвасткунанда байни сиёсати давлатии экологӣ ва амалҳои мушаххаси шаҳрвандон фаъолият намоянд. Ҷамъият инчунин дар ташаккули сиёсати экологии кишвар тавассути иштирок дар таҳияи Гузориши миллии ихтиёрий оид ба Ҳадафҳои рушди устувор (ҲРУ) ва фаъолияти Шӯрои ҷамъиятии Комиссияи байниҳукуматӣ оид ба рушди устувори Фонди байналмилалӣ наҷоти Арал саҳм мегузорад. Илова бар ин, ташкилот лоиҳаҳои амалии ҳифзи табиатро дар ҳудудҳои махсус муҳофизатшаванда амалӣ мекунад, аз ҷумла беҳтарсозии таъмини об барои намудҳои нодир набототи ҳайвонот ва ҷорӣ намудани унсурҳои энергетикаи сабз. Ҳамзамон Ҷамъият корҳои васеи маърифатии экологиро тавассути филмҳои ҳуҷҷатӣ, барномаҳои таълимӣ ва амалиёти ихтиёриён пеш мебарад ва дар татбиқи барномаи миллии сабззоркунӣ иштирок менамояд.

Ҳамин тариқ, саҳми экологии ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ (ТҲТ) фаъолияти ҳифзи муҳити зистро бо хатарҳои иқлимӣ ва табиӣ, устувории ҳаррӯзаи ҳудудҳо, саломатӣ, амнияти озуқаворӣ, захираҳои маҳаллӣ ва иштироки шаҳрвандон дар ҳалли вазифаҳои дарозмуддати рушд пайваст менамояд.

10.6. Ҷавонон, фарҳанг ва ҳамбастагии иҷтимоӣ

Рӯзномаи ҷавонон, фарҳанг ва ҷомеа ба он соҳаҳои мансуб аст, ки дар онҳо саҳми ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ (ТҲТ) тавассути ташаккули робитаҳои иҷтимоӣ, эътимод, фаъолиятнокии шаҳрвандӣ ва қобилияти одамон барои иштирок дар ҳаёти ҷомеа зоҳир мегардад. Тавассути ин самтҳо малакаҳои иштироки муштарак, муоширати байни наслҳо, ҳувияти маҳаллӣ, ихтиёриёнӣ ва иштироки ҷавонон дар ҳалли масъалаҳои аҳамияти ҷамъиятӣ тақвим меёбанд. Барои кишварҳои минтақа ин масъала махсусан муҳим аст, зеро ҳиссаи ҷавонон дар таркиби аҳоли баланд буда, фарқият байни имкониятҳои шаҳр ва деҳот, равандҳои муҳоҷират ва зарурати шаклҳои устувортари муколамаи ҷамъиятӣ вучуд дорад.

ТҲТ дар ин соҳа фазоero фароҳам меорад, ки дар он ҷавонон, гурӯҳҳои эҷодӣ, ихтиёриён, ҷомеаҳои маҳаллӣ ва ташаббусҳои фарҳангӣ имконияти зоҳир кардани худ, ба даст овардани малакаҳои роҳбарӣ ва муошират, иштирок дар лоиҳаҳои ҷамъиятӣ ва нигоҳ доштани робита бо ҳувияти маҳаллиро пайдо мекунанд. Чунин саҳм ба сифати муҳити иҷтимоӣ таъсир мерасонад: ҷудоиро коҳиш медиҳад, ҳисси мансубиятро тақвият медиҳад, пешгирии низоъҳоро дастгирӣ мекунад ва заминаи иштироки фаъолтари шаҳрвандонро дар рушди ҳудудҳо фароҳам меорад. Самтҳои асосӣ:

- ❁ барномаҳои таълимӣ ва рушди роҳбарии ҷавонон;
- ❁ рушди ихтиёриёнӣ;
- ❁ маърифати шаҳрвандӣ ва ҳуқуқи ҷавонон;
- ❁ ташаббусҳои фарҳангӣ ва ҳифзи мерос;
- ❁ дастгирии иттиҳодияҳои эҷодӣ ва ҷамъиятӣ;
- ❁ кор бо ҷавонон дар деҳот ва минтақаҳои дурдаст;
- ❁ пешгирии ҷудоии иҷтимоӣ ва рафторҳои хатарнок;
- ❁ рушди малакаҳои иштирок дар қабули қарорҳо;
- ❁ таҳкими муколамаи байнигурӯҳӣ ва ҳамбастагии иҷтимоӣ;
- ❁ иштирок дар барномаҳои давлатии ҷавонон, фарҳанг ва иҷтимоӣ.

Дар Туркманистон ин соҳа тавассути ташкилотҳои ҷавонон, иттиҳодияҳои фарҳангӣ, иттиҳодияҳои эҷодӣ, ташкилотҳои варзишӣ ва чорабиниҳои марбут ба анъанаҳои миллӣ, тарзи ҳаёти солим ва иштироки ҷамъиятӣ бештар намоён аст. Дар Ўзбекистон ташаббусҳои ҷавонон ва фарҳангии ТҶТ бо шарикӣ иҷтимоӣ, маориф, иштироки шаҳрвандӣ ва дастгирии ҷомеаҳои маҳаллӣ алоқаманданд. Дар Қазоқистон фаъолияти ҷавонон тавассути ихтиёриёни, форумҳои шаҳрвандӣ, майдонҳои ҷамъиятӣ ва лоиҳаҳои иҷтимоӣ рушд меёбад. Дар Қирғизистон ТҶТ дар сиёсати ҷавонон, маорифи шаҳрвандӣ, барномаҳои роҳбарӣ ва лоиҳаҳои марбут ба иштироки ҷавонон дар рушд фаъолона иштирок мекунанд. Дар Тоҷикистон ҷавонон яке аз гурӯҳҳои мақсадноки ТҶТ мебошанд, махсусан дар соҳаҳои кӯмаки ҳуқуқӣ, муҳоҷират, хатарҳои меҳнатӣ, баробарии гендерӣ ва иштироки онҳо дар рушди маҳаллӣ.

МИСОЛ

Туркманистон: ҷавонон, фарҳанг ва иштироки ҷамъиятӣ

Дар Туркманистон Иттиҳоди ҷавонон, иттиҳодияҳои эҷодӣ ва ташкилотҳое, ки бо ташаббусҳои фарҳангӣ ва варзишӣ фаъолият мекунанд, дар татбиқи сиёсати ҷавонон, ҳифзи анъанаҳо, рушди иштироки ҷамъиятӣ ва баргузориҳои чорабиниҳо дар сатҳи маҳаллӣ саҳм мегузоранд. Чунин фаъолият робитаҳои иҷтимоиро тақвият медиҳад, ҷавонро ба ташаббусҳои ҷамъиятан муфид ҷалб менамояд ва идомаи фарҳангиву наслӣ (пайдарҳамии фарҳангӣ)-ро дастгирӣ мекунанд.

Таҳлили соҳа имкон медиҳад ба чунин хулоса оем, ки саҳми ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ (ТҶТ) на ҳамеша ба хизматрасонӣ ё лоиҳае бо натиҷаи зуд ва ба таври дақиқ ченшаванда маҳдуд мешавад. Қисми назарраси таъсир тавассути иштирок, эътибор, меъёрҳои умумии рафтор, фаъолияти ихтиёрӣ (волонтерӣ - бе муз) ва қобилияти одамон барои ҷалби фаъолона ба ҳаёти ҷомеа ташаккул меёбад.

ХУЛОСА

Харитаи мавзӯӣ нишон медиҳад, ки ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ дар кишварҳои Осиёи Марказӣ дар доираи васеи самтҳои рушд фаъолият мекунанд. Саҳми онҳо дар соҳаҳои тандурустӣ, маориф, баробарии гендерӣ ва ҳамгироии иҷтимоӣ, дастрасӣ ба адолати судӣ, экология, мубориза бо камбизоатӣ, рушди маҳаллӣ, сиёсати ҷавонон, фарҳанг ва таҳкими ҳамбастагии иҷтимоӣ зоҳир мегардад. Дар ҳар як самт ТҶТ вазифаҳои гуногунро иҷро мекунанд: хизматрасонӣ пешниҳод менамоянд, омӯзиш медиҳанд, машварат медиҳанд, ҳуқуқҳоро ҳимоя мекунанд, дар таҳияи қарорҳои иштирок менамоянд, захираҳои ҷалб мекунанд, ҷомеаҳоро ташкил медиҳанд, мониторинг мегузаронанд ва равишҳои навро ҷорӣ менамоянд.

Хулосаи асосии таҳлили мавзӯӣ дар он аст, ки ТҶТ як соҳаи ҷудоғона ва «параллелии» рушдро ташкил намекунад. Онҳо ба самтҳои асосии рӯзномаи иҷтимоӣ-иқтисодии минтақа ворид шудаанд ва аксар вақт дар буриши якҷанд вазифа фаъолият мекунанд. Як ташкилот метавонад ҳамзамон хизматрасонӣ расонад, мутахассисонро омӯзонад, ҳуқуқи гурӯҳро ҳимоя кунад, маблағ ҷалб намояд ва дар муҳокимаи сиёсати давлатӣ иштирок намояд.

Барои таҳлили минбаъда ин харита ҳамчун асос барои арзёбии низомноки саҳми ТҶТ аҳамияти муҳим дорад. Он нишон медиҳад, ки кадом бахшҳо ба нишондиҳандаҳои миқдорӣ ниёз доранд, кадомҳо бештар тавассути мисолҳои сифатӣ равшан мегарданд ва дар кадом ҳолатҳо омезиши маълумот оид ба фароғирӣ, хизматрасонӣ, иштироки институтсионалӣ ва тағйирот дар вазъи баҳрабардорон зарур аст.

11. Хусусиятҳои сифатии саҳми ТҒТ

Саҳми ТҒТ аз саҳми дигар иштирокчиёни институтсионалии рушд — оила, давлат ва бахши хусусӣ — фарқ мекунад. Қарорҳои ва амалҳои алоҳидаи ТҒТ аз хизматрасониҳои стандартӣ фарқ дошта, равишҳои нав эҷод мекунанд, ба ниёзҳои одамон ба таври мақсаднок ҷавоб медиҳанд, метавонанд ба таҷрибаи устувор табдил ёбанд ва ба гурӯҳҳо ва ҳудудҳои расанд, ки тавассути механизмҳои оддии идоракунии фаро гирифтаниашон душвортар аст.

Бо назардошти хусусияти фаъолият, натиҷаҳо ва таҷрибаи андӯхта, панҷ хусусияти асосии сифатии саҳми ТҒТ ҷудо карда мешаванд:

- ❁ беназирӣ;
- ❁ навоарӣ;
- ❁ самаранокӣ;
- ❁ устуворӣ; ва
- ❁ қобилияти иҷрои вазифаи «расонидани» рушди иҷтимоӣ то гурӯҳҳо ва минтақаҳои дурдаст, истисношуда ва осебпазир.

Тавсифномаи сифатии саҳми ТҒТ

Барои чи саҳми ТҒТ муҳим на танҳо аз рӯи миқёс инчунин аз рӯи сифати бунёди роҳи ҳал мебошад

1 ХОСГӢ ТҒТ ниёзҳои ҳал мекунад, ки давлат ё бозор кофӣ таъмин намекунад. Мисолҳо: гурӯҳҳои танг ва осебпазир, хизматрасониҳои барои ҳудудҳои дурдаст.	2 ИННОВАТСИЯ ТҒТ усулҳои ва намунаҳои нави кӯмакрасониро зудтар аз дигарон санҷиш мекунад. Мисолҳо: даҳлати барвақт, роҳбарии дурдаст, ҳалли рақамӣ ва фарогир.	3 САМАРАНОКӢ ТҒТ бо захираҳои маҳдуд ба натиҷа мерасад. Мисолҳо: меҳнати ихтиёрчиён, шарикӣ, намунаҳои кӯмаки мушаххас (ҳадафнок).	4 УСТУВОРӢ Қарорҳои муваффақ пас аз анҷоми лоиҳа ба низомии доимӣ табдил меёбанд. Мисолҳо: барномаҳои давлатӣ ва фармоиши иҷтимоӣ, шабакаҳо ва коалитсияҳо, омӯзиши мутахассисони маҳаллӣ.	5 «МИЛИ ОХИРИ» РУШД ТҒТ захираҳо, хизматрасониҳо ва ҳуқуқҳои мустақиман то ба ҳуди инсон мерасонад. Мисолҳо: ҷамоаҳои дурдаст, алоқии баръақс аз ҷиҳати кӯмак дар роҳнамоӣ дар расмӣ.
---	--	---	---	--

ЧӢ ТАВР КОР МЕКУНАД					МИСОЛҲОИ ТИПИКӢ	
					• кӯмаки ҳуқуқӣ ба шаҳрвандон, • хизматрасониҳои бӯҳронӣ ва барқарорсозӣ, • омӯзиши малақаҳои рақамӣ, • дастгирии соҳибкорӣ, • кор дар ҳудудҳои деҳот ва кӯҳистон.	
Ниёз	Ҳалли ТҒТ	Санҷиш (пилот)	Мустақамкунии таҷриба	Тағйирот барои одамон		

Хулосаи асосӣ:

Қуввати ТҒТ на танҳо дар миқёси хизматрасонӣ, балки дар сифати қарорҳои аҳд аст: онҳо метавонанд хос, инноватсионӣ, самаранок ва устувор бошанд ва ба одамон даст расонанд, ки фаро гирифтани онҳо тавассути механизмҳои стандартӣ душвор аст.

Беназирӣ дар он зоҳир мегардад, ки ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ (ТҒТ) он ниҳояҳои пур мекунанд, ки дар онҳо фаъолияти давлат ё бозор нокифоя фаро гирифта шудааст ва шаклҳои махсус ё мақсадноки кор талаб карда мешаванд. Ин ҳолат махсусан дар кор бо гурӯҳҳои камшумор, масъалаҳои ҳассос, минтақаҳои дурдаст ва ҳолатҳои мураккаб, ки робитаи дарозмуддат ва эътимодро тақозо мекунанд, равшан ба назар мерасад. Ба чунин намунаҳо дохил мешаванд: омӯзиши саводи компютерӣ барои шахсони дорои биниши суст; таъмин кардани интернет ба деҳаҳои дурдаст; кори саҳроӣ бо истифодабарандагони маводи нашъадори таъриқӣ; дастгирии шахсони гирифтори ВИЧ; кӯмак ба беморони сил; хизматрасониҳои раванӣ-иҷтимоӣ ба шахсони дорои ихтилоли раванӣ; хизматрасонӣ ба кӯдакони дорои аутизм; тавонбахшии кӯдакон ва калонсолони дорои маъюбият; хизматрасониҳои бӯҳронӣ барои занон ва кӯдакони аз зӯроварӣ зарардида; инчунин дастгирии зиндагии мустақилона ва таҳсилоти иловагӣ барои шахсони дорои маъюбият.

Навоарӣ маънои қобилияти ТҒТ-ро дорад, ки аввалин шуда усулҳои нави ҳалли мушкилоти иҷтимоӣ, ҳуқуқӣ, иқтисодӣ ва экологиро санҷанд. Дар ин ҷо сухан на танҳо дар бораи технологияҳо меравад, балки дар бораи шаклҳои нави кӯмак, омӯзиш, ҳамгирӣ ва иштироки ҷомеа низ аст.

Ба чунин қарорҳо дохил мешаванд: усулҳои рушди барвақт ва даҳлати барвақт; барномаҳои инноватсионии тавонбахшии кӯдакони дорои аутизм; мактабҳои волидайн; барномаҳои худёрии беморони гирифтори бемориҳои музмин ва вазнин; наشري китобҳо ва китобҳои дарсӣ бо ҳуруфи Брайл; шаклҳои мобилии омӯзиш дар минтақаҳои дурдаст; машварати фосилавӣ (дистансионӣ) барои занони соҳибкор; омӯзиши тиҷорати электронӣ; рушди малакаҳои технологияҳои иттилоотӣ дар байни ҷавонони дорои маъҷубият; технологияҳои ёрирасон; ҳалли «сабз»; ва воситаҳои ҷамъовари маълумот ва мониторинги ҷамъиятӣ.

Самаранокӣ дар қобилияти ТҶТ барои пайдо кардани ҳалли амалӣ ва нисбатан камхарҷ зоҳир мегардад, ки бо захираҳои камтар натиҷаҳои муҳим ба даст меоранд ва фишорро ба буҷет коҳиш медиҳанд. Ин тавассути фаҳмиши дақиқи ниёзҳои баҳрабарандагон, шарикӣ, меҳнати ихтиёрӣ, ҷалби захираҳои беруна ва моделҳои чандири корӣ ба даст меояд. Ба чунин таҷрибаҳо дохил мешаванд: хизматрасониҳои иҷтимоии рӯзона; рушди малакаҳои соҳибкорӣ ва стартапҳо тавассути омӯзиш, машварат ва таъмин бо таҷҳизот; дастгирии шуғли мустақилона ба ҷои кӯмаки якдафъаина; гузаронидани гурӯҳҳои осебпазир ба ҳолати иқтисодии фаъолтар; ҷалби захираҳои иловагӣ барои барномаҳои ВИЧ ва сил; истифодаи фармоиши иҷтимоии давлатӣ; назорати ҷамъиятии хароҷот; ва рушди моделҳои хизматрасонии маҳаллӣ дар асоси иштироки сокинон.

Устуворӣ маънои онро дорад, ки қарорҳо ва таҷрибаҳои ТҶТ пас аз анҷоми як лоиҳа нигоҳ дошта шуда, ба амалияи доимӣ табдил меёбанд — тавассути барномаҳои давлатӣ, фармоиши иҷтимоӣ, тағйироти меъёрий, методикаҳо, эътилофҳо, хизматрасониҳои маҳаллӣ ё соҳибкории иҷтимоӣ. Дар ин замина махсусан ҳолатҳое муҳиманд, ки лоиҳаҳои озмоишии оғознамудаи ТҶТ ба қисми низом табдил меёбанд: кӯмаки роӣғони ҳуқуқӣ ба хизматрасонии устувори давлатӣ мубаддал мешавад; тавассути фармоиши иҷтимоӣ хизматрасониҳои рӯзона ва марказҳои бӯҳронӣ мустақам мегарданд; барномаҳои пешгирӣ ва табобати ВИЧ ва сил рушд меёбанд; таҳсилоти фарогир ва механизмҳои дастгирии шахсони дорои маъҷубият пеш бурда мешаванд; марказҳои дастгирии соҳибкорӣ бо филиалҳо дар минтақаҳо таъсис меёбанд; эътилофҳои экологӣ ташаккул меёбанд; хизматрасониҳои маҳаллӣ ба идораи ҷомеаҳо супорида мешаванд; ва мутахассисон, ихтиёрӣён, волидайн ва машваратчиёни омӯзонидашуда истифодаи методикаҳои навро идома медиҳанд.

Вазифаи «расонидани» натиҷаҳои рушд ба гурӯҳҳо ва минтақаҳои дурдаст, канормонда ва осебпазир ин хусусиятҳоро пурра намуда, қобилияти ташкилотҳои ғайритиҷоратиро дар дастрас гардонидани захираҳо, хизматрасониҳо, ҳуқуқҳо ва барномаҳои мавҷуда ба шахсони алоҳида, оилаҳо ва ҷомеаҳои мушаххас инъикос мекунад. Ин вазифа махсусан барои минтақаҳои дурдаст, ҷомеаҳои хурд ва гурӯҳҳои осебпазир аҳамияти хос дорад, зеро дар сатҳи сиёсати миллии ниёзҳо ва манфиатҳои онҳо аксаран ба таври кофӣ инъикос намеёбанд. Ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ ниёзҳо ва мушкилоти аҳолиро аз сатҳи маҳаллӣ муайян намуда, миёни шаҳрвандон ва мақомоти давлатӣ ва маҳаллӣ робитаи муассир барқарор мекунанд, ба онҳо дар гузаштан аз расмиёти зарурӣ мусоидат менамоянд, иттилоотро ба гурӯҳҳое мерасонанд, ки дастрасии онҳо ба воситаҳои маъмулии иртибот ва иттилоот маҳдуд аст, инчунин пешниҳодҳо ва андешаҳои онҳоро ба низомии қабули қарорҳо интиқол медиҳанд. Намунаи барҷастаи чунин фаъолият шабакаи ташкилотҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ дар Хатлон, Суғд ва Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон мебошад, ки ба ҷомеаҳои дурдасти кӯҳистон кумак, дониш ва иттилооти заруриро дастрас менамоянд.

ХУЛОСА

Дар маҷмӯъ, ин хусусиятҳо нишон медиҳанд, ки саҳми ташкилотҳои ғайридавлатӣ на танҳо дорои ҷанбаҳои институтсионалӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ё мавзӯӣ мебошад. Хусусияти муҳими он дар сифати роҳхалҳои таҳияшуда ифода меёбад: онҳо метавонанд аз лиҳози самти фаъолият беназир, аз ҷиҳати усулҳо наоварона, аз лиҳози истифодаи захираҳо самаранок, аз ҷиҳати натиҷаҳо устувор ва барои аҳоли дастрас бошанд. Маҳз ҳамин табиати саҳм шарҳ медиҳад, ки чаро ташкилотҳои ғайридавлатӣ ҳатто дар ҳолатҳое, ки натиҷаҳои фаъолияти онҳо пурра бо нишондиҳандаҳои стандартӣ омӯрӣ ифода карда намешаванд, ҳамчун иштирокчиёни муҳими рушди ҷомеа боқӣ мемонанд.

12. Хулосаҳои минтақавӣ

Хулосаҳои зер натиҷаҳои асосии таҳлили саҳми ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ (ТҒТ)-ро дар кишварҳои Осиёи Марказӣ ҷамъбаст менамоянд.

- 01** | Ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ дар кишварҳои Осиёи Марказӣ ба иштирокчиҳои устувори рушди иҷтимоӣ-иқтисодӣ табдил ёфтаанд. Саҳми онҳо дар иқтисодиёт, хизматрасониҳои иҷтимоӣ, баланд бардоштани сифати идоракунии, рушди маҳаллӣ, ҳифзи ҳуқуқ, кор бо гурӯҳҳои осебпазир ва иштирок дар бахшҳои калидии рушд зоҳир мегардад. Ин ҳолат имкон медиҳад, ки ТҒТ ҳамчун яке аз ниҳодҳои доимии таъсиргузор ба сифати хизматрасониҳо, дастрасии аҳоли ба дастгирӣ ва татбиқи амалии афзалиятҳои давлатӣ арзёбӣ карда шаванд.
- 02** | Саҳми ТҒТ дар минтақа тавассути моделҳои гуногуни милли арзёбӣ мегардад. Қирғизистон саҳми институтсионалии ченшавандаи бахшро беҳтар инъикос менамояд; Қазоқистон бо механизмҳои пешрафтаи шарикӣ ТҒТ ва давлат фарқ мекунад; Ўзбекистон дорои инфрасохтори рӯ ба тавсеаи ҳуқуқӣ, ташкилӣ ва молиявӣ дастгирии ТҒТ мебошад; Тоҷикистон иштироки коршиносии ТҒТ-ро дар равандҳои стратегӣ ва байниидоравӣ нишон медиҳад; Туркманистон бошад, ҳамгироии ташкилотҳои ҷамъиятиро бо афзалиятҳои давлатӣ ва барномаҳои дорои аҳаммияти иҷтимоӣ таҷассум менамояд. Ин моделҳо роҳҳои гуногуни зоҳиршавии саҳми инъикос намуда, имкони арзёбии онро бидуни муқоисаи мустақими кишварҳо аз рӯи як меъёри ягона фароҳам месозанд.
- 03** | Саҳми институтсионалии ТҒТ аҳаммияти иқтисодии ин бахшро тасдиқ менамояд. ТҒТ ҷойҳои корӣ таъсис медиҳанд, музди меҳнат пардохт мекунад, молу хизматрасониҳоро харидорӣ менамоянд, захираҳои молиявиро ҷалб мекунад, дар тақсими маблағҳо ба манфиати ҳадафҳои ҷамъиятӣ иштирок менамоянд ва ба ташаккули даромадҳои андоз мусоидат мекунад. Аммо маълумоти пурраи миқдорӣ барои ҳамаи кишварҳо дастрас нест. Аз ин рӯ, таҳлили минтақавӣ бояд фарқиятҳои низомӣ омор, ҳисоботдиҳӣ ва ҷудо намудани ТҒТ-ро дар маълумоти милли ба назар гирад.
- 04** | Фаъолияти оинномавии ТҒТ таъсирҳои иловагии иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва идоракуниро ба вуҷуд меорад. Тавассути барномаҳо ва хизматрасониҳои худ онҳо соҳибкорӣ, шугли мустақилона, малакаҳои иқтисодӣ, соҳибкории иҷтимоӣ, инфрасохтори маҳаллӣ, дастрасӣ ба ҳуқуқҳо, кӯмак дар ҳолатҳои бӯҳронӣ, барқарорсозӣ, иштироки шаҳрвандон ва бозхурди ҷомеаҳоро рушд медиҳанд. Ин таъсирҳо аксар вақт берун аз доираи ҳисоботи мустақими ташкилотҳо ба вуҷуд меоянд, зеро онҳо дар беҳтар гардидани имкониятҳои шаҳрвандон, устувории оилаҳо, фаъолнокии ҷомеаҳо ва сифати қарорҳои маҳаллӣ ифода меёбанд.
- 05** | Қавитарин ҷонибҳои ТҒТ ба ҳадафнокӣ, чандирӣ, навоварӣ ва қобилияти кор бо вазъияти мушаххаси ҳаётии шахс ё ҷомеа алоқаманд мебошанд. ТҒТ барои гурӯҳҳо ва мушкилоте роҳҳалҳо пешниҳод мекунад, ки фарогирии онҳо тавассути барномаҳои оммавӣ душвортар аст. Ба чунин гурӯҳҳо шахсони аз хушунат зарардида, маъюбон, муҳоҷирон, шахсони бе ҳуҷрат, беморони гирифтори бемориҳои вазнин, занони деҳот, ҷавонон, шахсони солманд ва сокинони минтақаҳои дурдаст дохил мешаванд.
- 06** | ТҒТ тавассути фаъолияти коршиносӣ давлатро тақвият мебахшанд. Онҳо барои барномаҳо ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ пешниҳодҳо таҳия намуда, захираҳои иловагиро ҷалб мекунад ва дар соҳаҳои хизмат мерасонанд, ки барои давлат донишҳои махсус заруранд. Чунин саҳм ба баланд шудани сифати қарорҳои давлатӣ ва гуногуншаклии онҳо мусоидат мекунад.

- 07** ТҒТ инчунин давлатро тавассути бозхурд ва иштирок дар татбиқи қарорҳо тақвият медиҳанд. Онҳо дар муайян намудани ниёзҳои аҳоли, иштирок дар гурӯҳҳои корӣ ва платформаҳои ҷамъиятӣ, гузаронидани мониторинг ва таъмини робита бо баҳрабарандагон саҳм мегузоранд. Ин нави саҳм мутобиқати қарорҳои давлатӣ ба шароити воқеии татбиқи онҳоро афзоиш медиҳад.
- 08** Харитаи мавзӯии фаъолияти ТҒТ фарогирии васеи самтҳои фаъолияти онҳоро нишон медиҳад. Ташкилотҳо дар соҳаҳои тандурустӣ, маориф, баробарии гендерӣ ва ҳамгироии иҷтимоӣ, дастрасӣ ба адолати судӣ, ҳифзи муҳити зист ва иқлим, мубориза бо камбизоатӣ, рушди маҳаллӣ, сиёсати ҷавонон, фарҳанг ва таҳкими ҳамбастагии иҷтимоӣ фаъолият менамоянд. Дар ҳар як бахш онҳо вазифаҳои гуногунро иҷро мекунанд: хизмат мерасонанд, омӯзиш мегузаронанд, машварат медиҳанд, ҳуқуқҳоро ҳимоя мекунанд, дар таҳияи қарорҳо иштирок менамоянд, захираҳоро ҷалб мекунанд, ҷомеаҳоро сафарбар месозанд ва усулҳои навро ҷорӣ менамоянд.
- 09** Маҳдудияти асосии заминаи далелии минтақавӣ сатҳи пасти муқоисашавандагии маълумот оид ба натиҷаҳо ва таъсирот мебошад. Дар кишварҳо бақайдгирии ташкилотҳо, баъзе ҷараёнҳои молиявӣ, лоиҳаҳо, ҷорабиниҳо, хизматрасониҳо ва шумораи баҳрабарандагон нисбатан беҳтар ба қайд гирифта мешаванд, аммо тағйироти дарозмуддат дар вазъи шаҳрвандон, сифати хизматрасониҳо, устувории ҷомеаҳо, самаранокии сиёсати давлатӣ ва фаъолнокии иқтисодии баҳрабарандагон камтар инъикос мегарданд. Ин ҳолат имкони арзёбии ҳамаҷонибаи саҳми ТҒТ-ро маҳдуд намуда, самти муҳимми такмилро муайян месозад.
- 10** Тақвияти минбаъдаи эътирофи нақши ТҒТ гузаришро аз тавсифи фаъолияти онҳо ба арзёбии низомноки саҳмашон талаб мекунанд. Барои ин маълумоти бештар муқоисашаванда, механизмҳои худбаҳодиҳӣ, пешниҳоди мунтазами маълумот оид ба натиҷаҳо, низомии нишондиҳандаҳои сифатӣ ва миқдории таъсир, ба ҳисоб гирифтани саҳми ТҒТ дар низомҳои давлатӣ ва оморӣ, инчунин истифодаи фаъоли мисолҳои зарур аст, ки тағйироти воқеиро дар вазъи одамон, ҷомеаҳо ва минтақаҳо нишон медиҳанд. Чунин тағйирот саҳми ТҒТ-ро барои давлат, ҷомеа, бахши хусусӣ ва шарикони байналмилалӣ намоёнтар мегардонад.
- 11** ТҒТ дар кишварҳои Осиёи Марказӣ на танҳо ҳамчун пешниҳодкунандагони хизматрасониҳо, шарикони давлат ва иштирокчиёни иқтисодиёт амал мекунанд, балки омили муҳими беҳтар намудани шароити рушд низ ба ҳисоб мераванд. Саҳми онҳо махсусан дар ҳолатҳои назаррас аст, ки зарурати баланд бардоштани сифати татбиқи қарорҳо, коҳиш додани монеаҳо барои хоҷагиҳои хонаводагӣ ва соҳибкорон, рушди инфрасохтори маҳаллӣ, таъмини устувории хизматрасониҳо ва фароҳам сохтани муҳити мусоид барои фаъолияти иқтисодӣ вучуд дорад.
- 12** Яке аз хулосаҳои асосии минтақавӣ дар он ифода меёбад, ки ТҒТ ба фазои сармоягузорӣ ва рушди бахши хусусӣ, ҳарчанд асосан ба таври ғайримустақим, таъсири мунтазам мерасонанд. Ин таъсир тавассути рушди малакаҳо, дастгирии шуғли мустақилона ва соҳибкорӣ, иштирок дар беҳтарсозии инфрасохтор ва хизматрасониҳо, баланд бардоштани шаффофияти татбиқи барномаҳо ва ташкили каналҳои бозхурд амалӣ мегардад, ки ба давлат имкон медиҳанд маҳдудиятҳои воқеии рушди маҳаллиро дақиқтар муайян намояд.

13. Тавсияҳо

Тавсияҳое, ки дар асоси таҳлили ҷамъбасти таҳия шудаанд, ба баланд бардоштани намоёнии саҳми ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ (ТҒТ), беҳтар намудани сифати маълумот, рушди механизмҳои устувори шарикӣ ва гузариш аз тавсифи фаъолият ба арзёбии натиҷаҳо равона гардидаанд. Ин тавсияҳо ба мақомоти давлатӣ, ҳуди ТҒТ, маблағгузoron, муассисаҳои илмӣ-тадқиқотӣ ва иштирокчиёни эҳтимолии рӯзномаи минтақавии арзёбии саҳми бахши шаҳрвандӣ пешниҳод мешаванд.

13.1. Барои мақомоти давлатӣ (пешниҳодҳо оид ба рушди минбаъдаи шарикии байнисоҳавӣ)

Рушди низоми муназзами баҳисобгирии бахши ТҒТ

Ба мақомоти давлатӣ тавсия дода мешавад, ки баҳисобгирии оморӣ бахши ТҒТ-ро тавассути ҷорӣ намудани ҳисоби ёрирасон (сателлитӣ) дар низоми ҳисобҳои миллӣ тақвият бахшанд. Ҳамзамон зарур аст, ки байни ташкилотҳои ба қайд гирифташуда, амалкунанда ва фаъолона коркунанда фарқ гузошта шавад. Инчунин бояд нишондиҳандаҳои шуғл, музди меҳнат, андозҳо, пардохтҳои иҷтимоӣ, гардиши молиявӣ, меҳнати ихтиёрӣ ва сарчашмаҳои маблағгузорӣ ба ҳисоб гирифта шаванд. Чунин равиш имкон медиҳад, ки ТҒТ ҳамчун омили мустақили рушд дар бахшҳои гуногун баррасӣ гардида, дар таҳия ва татбиқи стратегияҳо, барномаҳо ва нақшаҳои давлатӣ ба инобат гирифта шавад. Ғайр аз ин, ташкили мубодилаи мунтазами маълумот байни мақомоти адлия, андоз, омор ва вазоратҳои соҳавӣ аҳаммияти муҳим дорад. Ин амал имкон медиҳад, ки тасвири пурратар оид ба шумораи ташкилотҳо, сатҳи фаъолияти онҳо, шуғл, маблағгузорӣ, андозҳо, хизматрасониҳо, кори ихтиёрӣ ва фарогирии баҳрабарандагон ба даст оварда шавад.

Гузариш аз баҳисобгирии чорабиниҳо ба арзёбии натиҷаҳо

Дар низомҳои маблағгузории давлатӣ, фармоиши иҷтимоӣ, грантҳо ва барномаҳои муштарак муҳим аст, ки на танҳо шумораи чорабиниҳо ва иштирокчиён, балки тағйироте, ки барои баҳрабарандагон, хизматрасониҳо, ҷомеаҳо ва низоми идоракунии ба вуҷуд меоянд, ба назар гирифта шаванд. Ин раванд таҳияи нишондиҳандаҳои дақиқи натиҷаҳо, ҷамъовариҳои бозхурди гирандагони хизматрасонӣ ва таҳлили мунтазами устувории дастовардҳои талаб менамояд.

Истифодаи васеътари имкониятҳои ТҒТ барои пешниҳоди маълумот аз маҳал («аз ҷойҳо»)

ТҒТ дорои маълумоти амалӣ дар бораи ниёзҳои аҳоли, монетаҳои дастрасӣ ба хизматрасониҳо, вазъи гурӯҳҳои осебпазир ва мушкилоти татбиқи ислоҳот дар сатҳи маҳаллӣ мебошанд. Аз ин рӯ, ба мақомоти давлатӣ зарур аст, ки чунин маълумотро дар мониторинги барномаҳо, арзёбии хизматрасониҳо, машварат оид ба санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва банақшагирии тадбирҳои дастгирӣ истифода баранд, махсусан дар мавриди аҳолии деҳот, минтақаҳои дурдаст ва гурӯҳҳои осебпазир.

Рушди механизмҳои дохилии маблағгузории ТҒТ

Дар кишварҳое, ки имкониятҳои дохилии маблағгузории ТҒТ маҳдуданд, аз ҷумла Қирғизистон ва Тоҷикистон, зарур аст, ки воситаҳои устувори маблағгузории хизматрасониҳои ТҒТ рушд дода шаванд. Ба чунин воситаҳо фармоиши иҷтимоӣ, барномаҳои грантӣ, маблағгузории муштарак, барномаҳои маҳаллӣ ва созишномаҳои дарозмуддат оид ба хизматрасониҳои махсус дохил мешаванд. Ин тадбирҳо вобастагии хизматрасониҳои муҳимро аз маблағгузории кӯтоҳмуддати хориҷӣ коҳиш медиҳанд. Ҳамчунин зарур аст, ки механизмҳои миллии маблағгузории хизматрасониҳои машваратӣ ва коршиносии ТҒТ таъсис дода шаванд.

Дастгирии ТҒТ-и маҳаллӣ (ҷамоатӣ ва минтақавӣ)

Таваҷҷуҳи махсусро ТҒТ-и берун аз пойтахтҳо ва шаҳрҳои калон, инчунин ташкилотҳое, ки бо эҳтиёҷоти маҳаллӣ ва гурӯҳҳои осебпазир кор мекунанд, талаб менамоянд. Барои онҳо грантҳои хурд, тартиботи соддакардашудаи дастрасӣ ба маблағгузорӣ, фондҳои минтақавии дастгирӣ (масалан, бастаи грантҳо аз фондҳои рушди зермиллӣ/минтақавӣ), кумаки машваратӣ ва коҳиши бори зиёди маъмури муфид мебошад.

Рушди маблағгузори бисёрсола ва устувор (барои мақомоти давлатӣ ва донорҳо)

Маблағгузори кӯтоҳмуддати лоиҳавӣ устувории натиҷаҳои лоиҳаҳо, хизматрасониҳо, кадрҳо ва низоми мониторингро маҳдуд мекунанд. Барои ташкилотҳое, ки хизматрасониҳои дорои аҳамияти ҷамъиятӣ пешниҳод мекунанд ё бо гурӯҳҳои дастнорас кор мекунанд, созишномаҳои бисёрсола, дастгирии хароҷоти асосии фаъолияти ҷорӣ, рушди фармоиши иҷтимоӣ ва маблағгузори рушди ташкилот аҳамияти махсус доранд.

Истифодаи имкониятҳои ТҒТ барои беҳтар кардани муҳити сармоягузорӣ дар сатҳи маҳаллӣ

Ба мақомоти давлатӣ зарур аст, ки имкониятҳои ТҒТ-ро на танҳо дар соҳаи иҷтимоӣ, балки дар муайян кардани монеаҳо, ки рушди минтақаҳо, соҳибкорӣ ва ташаббусҳои хусусиро маҳдуд мекунанд, васеъ истифода баранд. Ин масъала дастрасӣ ба иттилоот, сифати хизматрасониҳои маҳаллӣ, маҳдудиятҳои зерсохторӣ, малакаҳои аҳоли ва бозгашти маълумот оид ба иҷрои барномаҳо дар бар мегирад.

Ба назар гирифтани маълумоти ТҒТ ҳангоми такмили барномаҳои рушди бахши хусусӣ

Ҳангоми таҳия ва ислоҳи барномаҳои дастгирии соҳибкорӣ, шуғл, худшугл ва рушди маҳаллӣ муҳим аст, ки маълумоти амалӣ ба таври низомнок ба назар гирифта шавад. Одатан ҳукуматҳо ин корро тавассути ҳамкорӣ бо иттиҳодияҳои соҳибкорӣ анҷом медиҳанд. Аммо дар таркиби онҳо асосан соҳибкории устувор қарор дорад. Дар ҳоле ки ТҒТ маълумотро дар ҷараёни кор бо аҳоли, ҷомеаҳо ва соҳибкорони навҷӯ ҷамъоварӣ мекунанд. Ба назар гирифтани ин навъи маълумоти ТҒТ имкон медиҳад, ки тадбирҳо дақиқтар татбиқ шуда, онҳо мақсадноктар гарданд ва фарқияти байни ислоҳоти расмӣ ва шароити воқеии татбиқи он коҳиш ёбад.

Арзёбии на танҳо иштироки ТҒТ, балки саҳми он дар беҳтар кардани муҳити соҳибкорӣ

Барои баланд бардоштани сифати идоракуни зарур аст, ки на танҳо шумораи машваратҳо, созишномаҳо ва лоиҳаҳо бо иштироки ТҒТ, балки натиҷаҳои чунин иштирок низ ба ҳисоб гирифта шаванд: оё хизматрасониҳо ва зерсохтор беҳтар шудаанд, оё монеаҳо барои соҳибкорон коҳиш ёфтаанд, оё иҷрои тадбирҳо равшантар ва пешгӯишавандатар гардидааст ва оё шароити устувортари фаъолияти иқтисодӣ ба вучуд омадааст.

13.2. Барои ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ

Рушди мониторинг, арзёбӣ ва моделҳои устувори фаъолият

Барои ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ муҳим аст, ки малакаҳои назорат ва арзёбиро тақвият диҳанд, нишондиҳандаҳои асосии натиҷаҳо истифода баранд, соҳибкории иҷтимоиро рушд диҳанд, худмаблағгузори қисманро қорӣ намоянд, ҳамкориро бо бахши хусусӣ ва мақомоти маҳаллӣ густариш диҳанд. Ин тадбирҳо устувори ташкилотҳо баланд бардошта, имкон медиҳанд саҳми онҳо берун аз лоиҳаҳои алоҳида равшантар намоён гардад.

Беҳтар ҳуҷҷатгузори кардани натиҷаҳо ва тағйирот барои баҳрабарандагон

Ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ бояд механизмҳои худбаҳодиҳӣ ва ҷамъоварии маълумотро тақвият диҳанд: ки кӣ хизмат мегирад, кадом хизматрасонӣ пешниҳод мешавад, пас аз гирифтани дастгирӣ чӣ тағйирот ба вуҷуд омадааст ва кадом монеаҳо коҳиш ёфтаанд. Муҳим аст, ки фарогири ва натиҷаҳо сабт шаванд, аз ҷумла: дастрасӣ ба хизматрасониҳо, шуғл, коҳиши осебпазирӣ, тағйири амалияи муассисаҳо, қабули қарорҳо ва устувори хизматрасониҳои таъсисёфта.

Наشري ҳисоботҳои ҷамъбасти ва барои ҷомеа фаҳмо

Ҳисоботи оммавӣ бояд на танҳо барои маблағгузoron ва мақомоти давлатӣ, балки барои шахравдон низ равона шаванд. Ҳисоботҳои кӯтоҳ, фаҳмо, бо рақамҳо, намунаҳои тағйирот, тавсифи хароҷот, натиҷаҳо ва шарикӣ ба баланд шудани эътимод ба бахш мусоидат мекунанд ва саҳми ташкилотҳои ғайритиҷоратиро барои ҷомеа, соҳибкорон ва ҷомеаҳои маҳаллӣ равшантар месозанд. Муҳим аст, ки чунин ҳисоботҳо дар шакли ҷамъбасти таҳия шаванд, на танҳо дар сатҳи як ташкилот. Барои нишон додани фарогирии ҷуғрофӣ ва мавзӯӣ, ташкилотҳо бояд ҳамоҳанг шуда, ҳисоботҳои ҷамъбасти ва барои ҷомеа фаҳморо дар асоси низомии оддии нишондиҳандаҳои саҳм ва таъсир таҳия ва нашр намоянд.

Нишон додани саҳм дар беҳтар намудани фазои сармоягузори ва рушди бахши хусусӣ

Ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ бояд на танҳо натиҷаҳои иҷтимоӣ ва фарогириро, балки саҳми худро дар беҳтар шудани муҳити иқтисодӣ низ мунтазам ҳуҷҷатгузори кунанд: рушди малакаҳо, дастгирии соҳибкорӣ, коҳиши монеаҳои маҳаллӣ, иштирок дар беҳтарсозии зерсохтор ва хизматрасониҳо, инчунин фароҳам овардани шароити устувортари фаъолияти иқтисодӣ дар сатҳи маҳаллӣ.

Пайвастании равшантари натиҷаҳои иҷтимоӣ бо таъсирҳои иқтисодӣ

Ҳангоми пешниҳоди натиҷаҳо муҳим аст, ки нишон дода шавад чӣ гуна лоиҳаҳои иҷтимоӣ ва таълимии ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ ба натиҷаҳои иқтисодӣ табдил меёбанд: шуғл, худшуглӣ, афзоиши даромад, коҳиши хароҷот, беҳтар шудани сифати қарорҳои соҳибкорони хурд ва беҳтар шудани шароити сармоягузори дар лоиҳаҳои маҳаллӣ.

13.3. Барои маблағгузoron

Дастгирии рушди институтсионалии ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ

Маблағгузoron бояд на танҳо фаъолияти лоиҳавӣ, балки рушди ҳуди ташкилотҳо низ дастгирӣ намоянд: низомии мониторинг ва арзёбӣ, баҳисобгирии рақамии баҳрабарандагон, ҳисоботи оммавӣ, идоракунии молиявӣ, робита бо ҷомеа, устувори кадрҳо ва рушди шабакаҳои минтақавӣ.

Дастгирии арзёбии таъсир ва нишондиҳандаҳои муқоисашаванда

Дастгирии арзёбии таъсир бояд қисми ҳатмии маблағгузориҳои лоиҳаҳо ва барномаҳо гардад. Маблағгузориҳои метавонанд дар ягонагии нишондиҳандаҳои асосӣ, рушди воситаҳои умумии ҷамъовариҳои маълумот, маблағгузориҳои арзёбии мустақил ва табодули таҷриба дар сатҳи минтақа саҳм гузоранд, то натиҷаҳо байни кишварҳо ва бахшҳо қобили муқоиса гарданд.

Маблағгузориҳои бояд на танҳо лоиҳаҳои иҷтимоӣ ва хизматрасониҳои дастгирӣ кунанд, балки самтҳоеро низ, ки ба беҳтар шудани муҳити рушд таъсир мерасонанд: рушди малакаҳои соҳибкорӣ, зерсохтори маҳаллӣ, дастрасии рақамӣ, устувориҳои хизматрасониҳо, каналҳои бозхурд ва лоиҳаҳо, ки ба фазои сармоягузорӣ ва рушди бахши хусусӣ дар сатҳи маҳаллӣ таъсир мерасонанд.

13.4. Барои муассисаҳои тадқиқотӣ

Рушди усулҳои арзёбии саҳми ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ

Ба муассисаҳои таҳқиқотӣ зарур аст, ки усулҳои арзёбиро ба навъҳои гуногуни ТҒТ мутобиқ намоянд: ташкилотҳои хизматрасон, ҳомии ҳуқуқ, коршиносӣ, хайриявӣ, маҳаллӣ, шабакавӣ ва соҳибкории иҷтимоӣ. Арзёбии саҳм набояд танҳо ба нишондиҳандаҳои иқтисодӣ, андоз ва шуғл маҳдуд гардад; он бояд маҷмӯи нишондиҳандаҳои институтсионалӣ, саҳми функционалӣ, хусусиятҳои сифатӣ ва тағйироти воқеии зиндагии одамонро дар бар гирад. Ҳамчунин зарур аст, ки усулҳои арзёбии сифатӣ таъсири иҷтимоӣ рушд дода шаванд, ки на танҳо фарогирӣ ва шумораи фаъолиятҳо, балки тағйирот дар ҳаёти одамонро низ ба назар мегиранд.

Ба муассисаҳои таҳқиқотӣ ҳамчунин зарур аст, ки арзёбии саҳми иҷтимоӣ ва институтсионалии ТҒТ-ро бо чен кардани таъсири онҳо ба муҳити сармоягузорӣ ва рушди бахши хусусӣ такмил диҳанд. Ин метавонад нишондиҳандаҳоеро дар бар гирад, ки ба рушди малакаҳо, дастгирии худшӯғл ва соҳибкории хурду миёна, беҳтар намудани хизматрасониҳо ва зерсохтори маҳаллӣ, коҳиши монеаҳо барои фаъолияти иқтисодӣ ва баланд бардоштани пешбинишавандагии иҷроӣ барномаҳои рушд марбутанд.

13.5. Барои рӯзномаи муштаракӣ минтақавӣ

Ташаккули пойгоҳи ягонаи донишҳо ва нишондиҳандаҳо

Ба кишварҳои минтақа ва созмонҳои шарик мувофиқ аст, ки маҷмӯи ягонаи нишондиҳандаҳо таҳия намоянд (нигаред ба пешниҳодҳо дар Замимаи 3-и ҳамин гузориш), пойгоҳи минтақавӣ мисолҳо, дастури методӣ оид ба арзёбии саҳми ТҒТ ва платформаи табодули таҷрибаҳо таъсис диҳанд. Чунин рӯзнома метавонад тавассути шаклҳои ҷамоагасозӣ ё машваратӣ, аз ҷумла платформаҳои минтақавӣ бахши ҷомеаи шаҳрвандӣ, ташкилотҳои таҳқиқотӣ ва шарикони давлатӣ рушд ёбад.

Дар сатҳи минтақавӣ зарур аст, ки маҷмӯи ҳадди ақали нишондиҳандаҳои қобили муқоиса ташаккул дода шаванд, ки имкон медиҳанд саҳми ТҒТ на танҳо дар соҳаи иҷтимоӣ, балки дар беҳтар кардани шароити рушд низ арзёбӣ гардад: дастгирии соҳибкорӣ, муҳити сармоягузориҳои маҳаллӣ, зерсохтор, устувориҳои хизматрасониҳо ва сифати ҳамкорӣ байни давлат, бахши хусусӣ ва ҷомеаҳо. Чунин ҷаҳорчӯба саҳми ТҒТ-ро барои ниҳодҳои иқтисодӣ, соҳибкорӣ ва шарикони рушд равшантар ва фаҳматар мегардонад.

Тақвияти ҳамкории байналмилалӣ ТҒТ дар минтақа ва берун аз он

Ба ҳудуди ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ кишварҳои Осиёи Марказӣ зарур аст, ки табодули таҷриба, омӯзиши муштарак, шабакаҳои мавзӯӣ ва шарикиро бо ташкилотҳои кишварҳои дигари минтақа ва фазои васеи байналмилалӣ фаъолона рушд диҳанд. Чунин ҳамкорӣ имкон медиҳад, ки таҷрибаҳои муваффақ зудтар паҳн шаванд, равишҳои арзёбии натиҷаҳо муқоиса карда шаванд, меъёрҳои ягонаи кор бо маълумот рушд ёбанд, малакаҳои касбӣ тақвият дода шаванд ва ташаббусҳои муштарак оид ба масъалаҳои фаромарзӣ ё минтақавӣ амалӣ гарданд.

Иштирок дар платформаҳои ҳамкории байнисоҳавӣ дар сатҳи минтақавӣ

Ба ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ зарур аст, ки аз иродаи сиёсии роҳбарони кишварҳои минтақа, ки дар Консепсияи «Осиёи Марказӣ — 2040» ифода ёфтааст, истифода баранд ва ба таври васеъ дар платформаҳои минтақавии ҳамкорӣ, ки иштирокчиёни соҳаҳои гуногун, махсусан намоёндагони мақомоти давлатӣ, ро дар бар мегиранд, ҷалб шаванд. Маҳз дар чунин платформаҳо саҳми ТҶТ метавонад бештар намоён, бештар эътирофшуда ва дар ниҳоят бештар натиҷабахш гардад. Таваҷҷуҳи махсус бояд ба платформаҳои дода шавад, ки дар онҳо ҳамкорӣ оид ба мавзӯҳои фарогир бо иштироки мақомоти идоракунии рушд меёбад.

Масалан, бо назардошти рисолати ТҶТ дар расонидани рушди иҷтимоӣ то минтақаҳои дурдаст, дастнорас ва осебпазир, ТҶТ метавонанд яке аз шарикони асосии Шӯрои худидоракунии маҳаллӣ ва рушди маҳаллӣ дар Осиёи Марказӣ, ки таъсиси он дар соли 2026 дар назар аст, гарданд. Ин шӯро, аз ҷумла, ба густариш ва такмили таҷрибаҳои рушди минтақаҳои дурдаст, душвордастрас ва осебпазир равона шудааст.

Тавсияҳои дар боло зикршуда маҷмӯи тавсияҳои гузоришҳои кишварӣ нестанд, зеро онҳо ҷанбаҳои умумии марбут ба арзёбии саҳми ТҶТ дар тамоми минтақаи Осиёи Марказиро инъикос мекунанд. Тавсияҳои марбут ба ҳар як кишвар дар гузоришҳои алоҳидаи кишварӣ дастрас мебошанд. Барои маълумоти умумӣ дар поён самтҳои асосии кишварӣ барои тавсияҳои умумӣ оварда шудаанд.

13.6. Самтҳои кишварӣ барои ба назар гирифтани ҳангоми татбиқи тавсияҳо

Қазоқистон

рушди ҳамгироии байниидоравии маълумот дар бораи ташкилотҳои ғайриҳукуматӣ, аз ҷумла маълумоти бақайдгирӣ, омор, мақомоти андоз, фармоиши иҷтимоии давлатӣ, маблағгузорию грантӣ ва хизматрасониҳои иҷтимоӣ; баррасии имконияти ҷорӣ намудани ҳисоби ёрирасони бахши ғайритиҷоратӣ ва усули баҳисобгирии меҳнати ихтиёрӣ; тақвияти арзёбии мустақили натиҷаҳои лоиҳаҳо, то гузариш аз баҳисобгирии чорабиниҳо ва фарогирӣ ба арзёбии тағйироти устувор дар ҳаёти гирандагони хизматрасонӣ таъмин гардад.

Қирғизистон

баррасии имконияти ҷорӣ намудани ҳисоби ёрирасони бахши ғайритиҷоратӣ ва усули баҳисобгирии меҳнати ихтиёрӣ; таҳкими механизми устувори арзёбии мунтазами саҳми ТҶТ дар иқтисод, идоракунии ва рушди иҷтимоӣ; таъмини ҷамъбасти оммавии маълумот оид ба шуғл, андозҳо, воридоти молиявӣ, харидҳо ва арзиши иловашудаи соҳа; рушди ҳударзёбии ТҶТ ва ҳисоботдиҳии оммавӣ оид ба натиҷаҳо, то саҳми институтсионалии ченшаванда бо арзёбии равшантари тағйироти иҷтимоӣ ва сифатӣ пурра гардад.

Ўзбекистон

дар баробари рушди портали ТҶТ, грантҳои давлатӣ, фармоиши иҷтимоӣ, фондҳои ҳудудӣ ва шӯроҳои ҷамъиятӣ, зарур аст, ки ТҶТ-и минтақавӣ тақвият дода шаванд, бори зиёди маъмурий коҳиш дода шавад, маблағгузорию бисёрсола рушд ёбад ва таҷрибаҳои муваффақ васеъ гардонидани шаванд. Таваҷҷуҳи махсус бояд ба шинохти ҷамъиятии ТҶТ дода шавад: шаҳрвандон бояд нақши амалии ин бахшро равшантар дарк кунанд ва ҳисоботдиҳии оммавии натиҷаҳо рушд ёбад, то саҳми ТҶТ дар повестҳои давлатӣ, маҳаллӣ ё сохторҳои бузурги хайриявӣ гум нашавад ва ҳамчун саҳми мустақили бахши шаҳрвандӣ намоён бошад.

Тоҷикистон

дастгирии иштироки коршиносии ташкилотҳои ҷомеаи шахрвандӣ дар гурӯҳҳои кории байниидоравӣ, банақшагирии стратегӣ, мониторинг ва арзёбии барномаҳои давлатӣ; рушди механизмҳои ба ҳисоб гирифтани пешниҳодҳои ТҶТ ва бозгашти иттилоот дар бораи қабул ё рад шудани онҳо; тақвияти шабакаҳои минтақавӣ, соҳибкории иҷтимоӣ, шаффофияти рақамии ташкилотҳо ва вазифаи «расонидани» рушд то гурӯҳҳо ва минтақаҳои дурдаст, истисношуда ва осебпазир, махсусан дар самтҳои, ки ба коршиносии дарозмуддат ниёз доранд. Баррасии имконияти ҷорӣ намудани ҳисоби ёрирасони бахши ғайритиҷоратӣ ва усули баҳисобгирии меҳнати ихтиёрӣ.

Туркманистон

рушди баррасиҳои ҷамъбасти бахш ва дастрасӣ ба маълумоти бе шахсият, ки имкон медиҳад саҳми ташкилотҳои ҷамъиятӣ беҳтар намоён гардад, бе вайрон кардани тартиботи миллии дастрасӣ ба иттилоот; ташаккули нишондиҳандаҳои сифатии таъсири иҷтимоӣ, махсусан дар соҳаҳои ҳифзи иҷтимоӣ, сиёсати ҷавонон, фарҳанг, экология, рушди касбӣ ва дастгирии шахсони дорои маъюбият; дастгирии табодули таҷриба байни пойтахт ва минтақаҳо, то саҳми бахш на танҳо тавассути лоиҳаҳо, балки тавассути нақши иҷтимоӣ ва институтсионалии он дар иҷрои афзалиятҳои давлатӣ дар сатҳи маҳаллӣ арзёбӣ гардад.

Замимаи

Замимаи 1. Рӯйхати адабиёт ва манбаъҳо барои баррасии адабиёт

- [1] Вебер М. Чамъият ва иқтисод (Economy and Society). Беркли: Донишгоҳи Калифорния, 1978; Вебер М. Сиёсат ҳамчун касб (Politics as a Vocation). Филадельфия: Fortress Press, 1965; наشري русӣ: Вебер М. Асарҳои мунтахаб. Маскав: Прогресс, 1990.
- [2] Suchman M. C. Managing Legitimacy: Strategic and Institutional Approaches // Academy of Management Review. 1995. Vol. 20. No. 3.
- [3] United Nations. Handbook on Non-Profit Institutions in the System of National Accounts. New York: United Nations, 2003.
- [4] United Nations. Satellite Account on Non-profit and Related Institutions and Volunteer Work. New York: United Nations, 2018.
- [5] UNDP, ICNL. Legal Frameworks for Civic Space: A Practical Toolkit. New York: United Nations Development Programme; International Center for Not-for-Profit Law, 2021.
- [6] CIVICUS. Civil Society Index: Methodology / Assessing and Strengthening Civil Society Worldwide. Йоханнесбург: CIVICUS, нашрҳои гуногун.
- [7] Casey J. Comparing Nonprofit Sectors Around the World: What Do We Know and How Do We Know It? // Journal of Nonprofit Education and Leadership. 2016. Vol. 6. No. 3.
- [8] Kelly L., Kilby P., Kasynathan N. Impact Measurement for NGOs: Experiences from India and Sri Lanka // Development in Practice. 2004. Vol. 14. No. 3.
- [9] van Staveren I., Webbink E. Civil Society, Aid, and Development: A Cross-Country Analysis. Гаара: Раёсати арзёбии сиёсат ва амалиёт, Вазорати қорҳои хориҷии Нидерландия, 2012.
- [10] Schmitz H. P., Raggo P., van der Vijfeijken T. NGO Accountability: A Conceptual Review across the Engaged Disciplines // International Studies Review. 2021. Vol. 23. No. 3.
- [11] Kilby P. Accountability for Empowerment: Dilemmas Facing Non-Governmental Organizations // World Development. 2006. Vol. 34. No. 6.
- [12] Kilby P. Nongovernmental Organizations and Accountability in an Era of Global Anxiety // The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations. 2004. Vol. 5. No. 1.
- [13] Herrold C. E., AbouAssi K. Can Service Providing NGOs Build Democracy? Five Contingent Features // Public Administration and Development. 2023. Vol. 43. No. 1.
- [14] Charities Aid Foundation. World Giving Index; World Giving Report. Лондон: CAF, нашрҳои гуногун.
- [15] ТҒТ: кӯмак дар ҷое, ки намерасад. Саҳми ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ дар рушди Ҷумҳурии Қирғизистон. Бишкек: Институти сиёсати рушд, 2023.
- [16] Шарҳи адабиёт оид ба саҳми ҷомеаи шаҳрвандӣ ва ТҒТ дар рушди Ҷумҳурии Қирғизистон: маводи таҳлили кабинетӣ. Бишкек, соли нашр номаълум.
- [17] Скокова Ю., Краснополяская И., Задорин И. ва дигарон. Таъсир ва саҳми ТҒТ дар ҳалли мушкилоти иҷтимоӣ ва баланд бардоштани сатҳи зиндагӣ дар Русия. Гузориши таҳлилий. Маскав: ЦИРКОН; Агентии иттилооти иҷтимоӣ, 2024.
- [18] HSE University. Мониторинги ҳолати ҷомеаи шаҳрвандӣ ва бахши ғайритиҷоратӣ. Маскав: НИУ ВШЭ, нашрҳои гуногун.
- [19] Маркази омӯзиши ҷомеаи шаҳрвандӣ ва бахши ғайритиҷоратӣ, Донишгоҳи HSE. Таҳқиқоти ҷомеаи шаҳрвандӣ ва бахши ғайритиҷоратӣ. Маскав: НИУ ВШЭ, нашрҳои гуногун.
- [20] Британияи Кабир. Қонуни хайрия соли 2011 (Charities Act 2011). Лондон: The Stationery Office, 2011.
- [21] Комиссияи хайрия барои Англия ва Уэлс. Стратегияи Комиссияи хайрия 2024–2029. Лондон: Комиссияи хайрия, 2024.
- [22] Комиссияи хайрия барои Англия ва Уэлс. Дастурамал оид ба фаъолияти маърифатӣ ва сиёсӣ барои ташкилотҳои хайрия (CC9). Лондон: Комиссияи хайрия, наشري ҷорӣ онлайн.
- [23] Комиссияи хайрия барои Англия ва Уэлс. Таҳқиқот оид ба эътимоди ҷамъиятӣ ба ташкилотҳои хайрия ва таҳқиқот бо амонатдорони хайрия, 2025. Лондон: Комиссияи хайрия, 2025.

- [24] Гурӯҳи Бонки Ҷаҳонӣ. Муҳити сармоягузорӣ (Investment Climate). Вашингтон: Бонки Ҷаҳонӣ, манбаи ҷорӣ онлайнӣ.
- [25] Гурӯҳи Бонки Ҷаҳонӣ. Ҷалби шаҳрвандон (Citizen Engagement). Вашингтон: Бонки Ҷаҳонӣ, манбаи ҷорӣ онлайнӣ.
- [26] OECD. Идоракунии корпоративӣ (Corporate Governance). Париж: OECD, манбаи ҷорӣ онлайнӣ.
- [27] OECD. Ҳукумати кушода ва иштироки шаҳрвандон; Ҳифз ва рушди фазои шаҳрвандӣ. Париж: OECD, манбаҳои ҷорӣ онлайнӣ.
- [28] Комиссияи хайрия барои Англия ва Уэлс. Ҳисобот ва ҳисоботи солони Комиссияи хайрия 2024–2025. Лондон: Комиссияи хайрия, 2025.
- [29] Комиссияи хайрия барои Англия ва Уэлс. Эътимоди ҷамъият ба ташкилотҳои хайрия, 2025. Лондон: Комиссияи хайрия, 2025.
- [30] Комиссияи хайрия барои Англия ва Уэлс. Феҳристи ташкилотҳои хайрия: боргирии феҳристи пурра. Лондон: Комиссияи хайрия, маҷмӯаи додаҳои ҷорӣ онлайнӣ.
- [31] Комиссияи хайрия барои Англия ва Уэлс. Фоидаи ҷамъиятӣ: ҳисоботдиҳӣ (PB3). Лондон: Комиссияи хайрия, дастурамали ҷорӣ онлайнӣ.

Замимаи 2. Рӯйхати адабиёт ва манбаҳои иттилоот

Рӯйхати зерин бе тағйир аз гузоришҳои кишварӣ гирифта шудааст.

Қазоқистон

- 1 Таҳлили таҷрибаи хориҷии арзёбии саҳми ташкилотҳои ғайриҳукуматӣ... Усть-Каменогорск, 2017.
- 2 Гузориши таҳлилий оид ба вазъи ихтиёриён дар Қазоқистон 2023...
- 3 Гузориши таҳлилий оид ба самаранокии лоиҳаҳои иҷтимоии ташкилотҳои ғайриҳукуматӣ, 2025.
- 4 Нигоҳи оянда ба рушди ҷомеаи шаҳрвандӣ дар Осиёи Марказӣ–2025...
- 5 Ҷомеаи шаҳрвандӣ ва ташкилотҳои ғайриҳукуматӣ дар Қазоқистон, 2021.
- 6 Донцов С. С. Масъалаҳо ва дурнамои ҳамкории давлат ва ташкилотҳои ғайриҳукуматӣ...
- 7 Гузориши ихтиёрии миллий оид ба Ҳадафҳои рушди устувор то соли 2030, 2025.
- 8 Гузориши маҷмӯӣ оид ба бахши ғайриҳукуматӣ, 2020.
- 9 Лоиҳаи ҳуҷҷати сиёсати танзимӣ, 2026.
- 10 Қонуни нави НҲО... 2026.
- 11 Арзёбии саҳми ихтиёрдорӣ... 2020.
- 12 Арзёбии саҳми ташкилотҳои ғайриҳукуматӣ... 2019.
- 13 Арзёбии захираҳои кадрӣ... 2025.
- 14 Дастур оид ба ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ дар низоми ҳисобҳои миллий, 2006.
- 15 Маълумоти оморӣ 2021–2024.
- 16 Шушаева К. Т. Ташкилотҳои ғайриҳукуматӣ ҳамчун институти ҷомеаи шаҳрвандӣ, 2016.
- 17 Манбаҳои электронӣ (egov.kz, adilet.zan.kz).
- 18 Open Budget Survey 2023 – Kazakhstan.
- 19 People's Score Card... 2022.

Қирғизистон

- 1 «Ҳолат ва дурнамои рушди баҳши ғайриҳукумати Қирғизистон». Гузориши таҳқиқотӣ. АЦПГО, Бишкек, 2013. URL: <https://civicspacemonitor.kg/wp-content/uploads/2022/11/otchet-po-issledovaniyu.pdf>
- 2 Can service providing NGOs build democracy? Five contingent features // public administration and development, 2022. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/pad.1985>
- 3 Арзёбии таъсири умумии ҷомеаи шаҳрвандӣ ба рушд дар сатҳи кишвар: равиши таҳлилӣ // Development Policy Review, 2013. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/dpr.12011>
- 4 Чӣ ба шугли ташкилотҳои ғайриҳукумати таъсир мерасонад? П. Миколайчук. Oeconomia Copernicana, ҷ.12, №3 (2021). URL: <http://economic-research.pl/Journals/index.php/oc/article/view/1907>
- 5 Дастури пурра оид ба арзёбии таъсири иҷтимоӣ. URL: <https://www.sureimpact.com/post/social-impact-assessment>
- 6 Assessing and Strengthening Civil Society Worldwide // Civicus, 2010 // Civicus, 2010. URL: https://www.civicus.org/images/Assessing_and_Strengthening_CS_Worldwide_2008-2010.pdf
- 7 Tender Document. Civic Engagement for Development (CED) project in Kyrgyzstan, June 2022. URL: www.eda.admin.ch URL: www.eda.admin.ch
- 8 ИПР ҳамчун иҷрокуандаи муштаракӣ лоиҳаи EGED.
- 9 Индекси неқӯаҳволӣ ва рушди ҷавонон дар Ҷумҳурии Қирғизистон. Институти рушди ҷавонон, Бишкек, 2017. URL: <https://www.unicef.org/kyrgyzstan/media/1861/file/Youth%20Wellbeing%20and%20Development%20Index%20in%20Russian.pdf>
- 10 ТҒТ: кумак дар ҷойҳое, ки он намерасад. Саҳми ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ дар рушди Ҷумҳурии Қирғизистон. Бишкек, 2023.
- 11 Civil society, aid, and development: a cross-country analysis. IOB study, Ministry of Foreign Affairs of the Netherlands, 2012.
- 12 Non-governmental organizations as catalysts of economic growth. G.Rotich, M.Karanja. URL: <https://pwc-kenya.foleon.com/public-sector-infrastructure-insight/public-sector-infrastructure-insight-2020/non-governmental-organisations-as-catalysts-of-economic-growth/>
- 13 URL: <https://pwc-kenya.foleon.com/public-sector-infrastructure-insight/public-sector-infrastructure-insight-2020/non-governmental-organisations-as-catalysts-of-economic-growth/>
- 14 Ҳуҷҷат (манбаъ): URL: https://sti.gov.kg/section/view-pdf?filePath=websti%2F2023%2F11%2F21%2Fstidocuments_d69bd291-4be4-4672-bb6c-87ff1bc1d533.pdf
- 15 Пешгуии кӯтоҳи оқибатҳо (пешгуии иҷтимоӣ) дар натиҷаи таъсири манфӣ ҳангоми баррасии лоиҳаи қонун дар бораи ТҒТ ҳамчун «агентҳои хориҷӣ», 2014. URL: <http://www.municipalitet.kg/ru/article/full/821.html>
- 16 Белова Ю. И. Асосҳои идоракунии натиҷабахшии ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ, 2017. (BStudy.net)
- 17 Е. Борисова, Л. Полищук. Таҳлили самаранокӣ дар баҳши ғайритиҷоратӣ: мушкилот ва роҳҳои ҳал, 2008. ВШЭ, Москва.
- 18 Bell, J., Masoka, J., Zimmerman, S. Nonprofit Sustainability, 2010.
- 19 Varghese, J. A. Financial Sustainability of Non-Profit Organisations, 2021.
- 20 Эътирофи ҷамъиятии ташкилотҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ дар Қирғизистон, 2019. АУЦА / USAID.
- 21 Нашри махсуси Омори миллий: «Ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ дар Ҷумҳурии Қирғизистон», дар доираи дастури СММ оид ба ҳисобҳои миллий (2003).

Тоҷикистон

- 1 Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон.
- 2 Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 (СМР-2030).
- 3 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ».
- 4 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фармоиши иҷтимоии давлатӣ».
- 5 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи кафолатҳои давлатии баробарии мардон ва занон ва имкониятҳои баробари амалисозии онҳо».
- 6 Барномаи миёнамӯҳлати рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021–2025 (ва лоиҳаи 2026–2030).
- 7 Бонки Осиёи Рушд (БОР). Шарҳи мухтасари ҷомеаи шаҳрвандӣ: Тоҷикистон.
- 8 Бонки Осиёи Рушд (БОР). Арзёбии кишварӣ дар масъалаи гендер: Тоҷикистон.
- 9 БРСММ / Дафтари ҳуқуқи инсон. Ҳисоботи мухтасар оид ба натиҷаҳои арзёбии имкониятҳои ташкилотҳои ҷомеаи шаҳрвандии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаҳои дастрасӣ ба адолат ва тавонмандсозии занон.
- 10 Дафтари ҳуқуқи инсон (BHR). Ҳисобот оид ба натиҷаҳои харитасозии ташкилотҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ, ки дар соҳаи соҳибкории иҷтимоӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон фаъолият доранд, 2022.
- 11 Ҷумаев У. М. «Индекси платформаҳои иштирок – 2025»: ченкунии сатҳи ҷалб ва иштироки ҷомеаи шаҳрвандӣ дар платформаҳои муқолама (дар мисоли 14 гурӯҳи кории байниидоравии Шӯрои рушди милли назди Президенти ҚТ). — Душанбе: Ирфон, 2025.
- 12 Ҷумаев У. М. «ИПУ 4 – 14 ГКБИ»: презентатсияи натиҷаҳои таҳқиқот оид ба сатҳи ҷалби ҷомеаи шаҳрвандӣ, августи 2025.
- 13 Каримов Ш. Т. «Дар бораи ҷомеаи шаҳрвандӣ дар Тоҷикистон» (шарҳи таҳлилий).
- 14 Агентии омор назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. «Солномаи оморӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон», 2025.
- 15 Ҳисоботи молиявии ҷамъбастии фаъолияти 69 ташкилоти ҷомеаи шаҳрвандии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои соли 2024 (пойгоҳи таҳлилий).
- 16 Стенограммаи мусоҳиба бо роҳбарияти Сарраёсати сиёсати сармоягузори Вазорати рушди иқтисод ва савдои ҚТ, февралӣ 2026.
- 17 Стенограммаи мусоҳиба бо роҳбарияти Кумитаи кор бо занон ва оилаи назди Ҳукумати ҚТ, февралӣ 2026.
- 18 Протоколи муҳокимаи гурӯҳии рӯбарӯ (ФГД) бо иштироки роҳбарони ТҒТ ва коршиносон, Душанбе, 13 февралӣ 2026.
- 19 Протоколи муҳокимаи гурӯҳии онлайн (ФГД) бо иштироки намояндагони ТҒТ-и минтақавӣ ва Форуми ҳавзавии занон, 14 февралӣ 2026.
- 20 Кейсҳо ва ҳикояҳои муваффақияти ТҒТ-и Тоҷикистон (Шабакҳои «Умед», эътилофҳои баробарии гендерӣ, шӯроҳои ҳавзавӣ), маҷмӯаи маводҳои солҳои 2025–2026.

Туркманистон

Санадҳои меъёрии ҳуқуқии Туркманистон

- 1 Конституцияи Туркманистон.
- 2 Қонуни Туркманистон «Дар бораи иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ».
- 3 Қонуни Туркманистон «Дар бораи грантҳо».

Ҳуҷҷатҳои стратегӣ ва барномавӣ

- 4 Барномаи миллии рушди иҷтимоию иқтисодии Туркманистон (муқаррароти умумӣ).
- 5 Барномаи давлатии дастгирии сиёсати ҷавонони Туркманистон.
- 6 Стратегияи миллии Туркманистон оид ба тағйирёбии иқлим.
- 7 Нақшаи амали милли оид ба мубориза бар зидди савдои одамон.
- 8 Нақшаи амали милли оид ба баробарии гендерӣ.
- 9 Барномаи «Sagly» (тарҷумааш «Саломатӣ»).

Агентҳои расмӣ иттилоотии давлатӣ ва воситаҳои ахбори омма (ВАО)-и Туркманистон

- 10 Агентии давлатии ахборот «Туркменистан сегодня» (TDH).
- 11 Рӯзнамаи «Нейтральный Туркменистан».

12 Рӯзномаи «Туркменистан».

Гузоришҳо ва маводи созмонҳои байналмилалӣ

- 13 Гузоришҳои Барномаи рушди Созмони Милали Муттаҳид (ПРООН/UNDP) оид ба лоиҳаҳои муштарак бо ТҒТ-ҳои Туркменистон (аз ҷумла дастгирии техники ба Иттиҳодияи ҳисобдорон).
- 14 Гузоришҳои Фонди кӯдакони Созмони Милали Муттаҳид (ЮНИСЕФ/UNICEF) оид ба фаъолият дар Туркменистон.
- 15 Гузоришҳои Иттиҳодияи Аврупо (ИА/EU) оид ба лоиҳаҳои муштарак бо ҶМҶОСТ (NRCST).
- 16 Гузоришҳои Созмони амният ва ҳамкорӣ дар Аврупо (САҲА/OSCE) оид ба лоиҳаҳои муштарак бо ИҶ «Кейик Окара» ва ИҶ «Ынам».
- 17 Гузоришҳои Мақоми Комиссари Олии СММ оид ба паноҳандагон (УВКБ/UNHCR) оид ба лоиҳаҳои коҳиш додани бешаҳрвандӣ дар Туркменистон (муштарак бо ҶМҶОСТ ва ИҶ «Кейик Окара»).
- 18 Маводи Дафтари САҲА оид ба ниҳодҳои демократӣ ва ҳуқуқи инсон (ОДИҲР/ODIHR) (Варшава, ҷаласаҳо бо иштироки ИҶ «Ынам»).

Захираҳои иттилоотӣ ва маводи иттиҳодияҳои ҷамъиятии Туркменистон (аз манбаъҳои кушод ва мусоҳибаҳои гурӯҳии мутамарказ)

- 19 Маводи фаъолият ва ҳисоботи ҷамъиятии Иттиҳодияи саноатчиён ва соҳибкорони Туркменистон (ИССТ).
- 20 Маводи фаъолият ва ҳисоботи ҷамъиятии Иттиҳодияи иқтисодшиносони Туркменистон.
- 21 Маводи фаъолият ва ҳисоботи ҷамъиятии Иттиҳодияи ҳисобдорони Туркменистон.
- 22 Маводи фаъолият ва ҳисоботи ҷамъиятии Иттиҳодияи ҷавонони ба номи Магтымгулии Туркменистон.
- 23 Маводи фаъолият ва ҳисоботи ҷамъиятии Ҷамъияти Миллии Ҳилоли Аҳмари Туркменистон (ҶМҶОСТ/NRCST).
- 24 Маводи Ҷамъияти ҳифзи табиати Туркменистон (ҶҲТТ/NPST).
- 25 Маводи Ҷамъияти нобиноён ва карру-гунгҳои Туркменистон (ҶНКТ/SBDT).
- 26 Маводи Маркази дастгирии шахсони маъҷуб.
- 27 Маводи Иттиҳодияи ҷамъиятии «Кейик Окара».
- 28 Маводи Иттиҳодияи ҷамъиятии «Ынам».
- 29 Маводи Иттиҳодияи ҷамъиятии «Йенме».
- 30 Маводи Иттиҳодияи ҷамъиятии «Мерт».
- 31 Маводи Клуби кӯҳнавардии «Агама».

Маводи таҳқиқоти саҳроӣ (додаҳои сифатӣ)

- 32 Додаҳои ду мусоҳибаи гурӯҳии мутамарказ (МГМ/FGD) бо иштироки 20 ТҒТ-и калидии Туркменистон (гузаронидашуда 27 ва 28 январӣ соли 2026). Навъи додаҳо: транскрипти изҳорот, ёддоштҳои таҳлилий, таҳлили ҳолатҳо (кейс-стадӣ).
- 33 Манбаъҳои ёрирасон (барои методология ва замина)
Қонуни Туркменистон «Дар бораи иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ» (нашри якум, соли 2003) (барои баррасии ретроспективӣ).
- 34 Тавсияҳои умумии методологии СММ оид ба арзёбии саҳми ТҒТ-ҳо дар расидан ба Ҳадафҳои рушди устувор (ҲҶҲ/SDGs).
- 35 Солномаи омории соли 2024, Кумитаи давлатии омории Туркменистон.

Ўзбекистон

- 1 Конститутсияи Ҷумҳурии Ўзбекистон. Қабулшуда 8 декабри 1992 сол (бо дарназардошти тағйири иловаҳои охирина).
- 2 Қонуни Ҷумҳурии Ўзбекистон «Дар бораи ташкилотҳои ғайридавлатии ғайритиҷоратӣ». Қабулшуда 14 апрели 1999 сол № 763-І (бо тағйири иловаҳои минбаъда). <https://lex.uz/docs/10863>
- 3 Қонуни Ҷумҳурии Ўзбекистон «Дар бораи иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ дар Ҷумҳурии Ўзбекистон». Қабулшуда 15 феввали 1991 сол № 223-ХІІ (бо тағйири иловаҳо).
- 4 Қонуни Ҷумҳурии Ўзбекистон «Дар бораи кафолатҳои фаъолияти ташкилотҳои ғайридавлатии ғайритиҷоратӣ». Қабулшуда 3 январӣ 2007 сол № ЗРҲ-76.

- 5 Қонуни Ҷумҳурии Ўзбекистон «Дар бораи шарикии иҷтимоӣ». Қабулшуда 25 сентябри 2014 сол № ЗРУ-376.
- 6 Қонуни Ҷумҳурии Ўзбекистон «Дар бораи хайрхоҳӣ». Қабулшуда 2 майи 2007 сол № ЗРУ-96.
- 7 Қарори Президенти Ҷумҳурии Ўзбекистон аз 13 апрели 2018 сол № PQ-3666 «Дар бораи тадбирҳои тақмили куллии фаъолияти мақомоти адлия».
- 8 Қарори Президенти Ҷумҳурии Ўзбекистон аз 22 августи 2022 сол № PQ-357 «Дар бораи тадбирҳои ба сатҳи нав баровардани соҳаи технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ дар солҳои 2022-2023».
- 9 Қарори Девони Вазирони Ҷумҳурии Ўзбекистон №135 аз 01.03.2025. <https://lex.uz/docs/7413952>
- 10 Вазорати адлияи Ҷумҳурии Ўзбекистон. Портали иттилоотӣ (02.12.2025): маълумот дар бораи муколамаи кушод бо ТҒТ. <https://gov.uz/en/adliya/news/view/107592>
- 11 Портали ТҒТ-и Вазорати адлия (e-ngo.uz): сабти ягона ва маълумоти ҷамъбасти. <https://e-ngo.uz/>
- 12 БРСММ. Арзёбии мустақили барномаи кишварӣ (ICPE), Ўзбекистон, 2025. <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2025-07/icpe-uzbekistan-main-report.pdf>
- 13 Портали ҳукумат: лоиҳаҳои грантӣ ва фармоиши иҷтимоӣ ба ТҒТ (25.12.2024). <https://gov.uz/en/digital/sections/view/31351>
- 14 БРСММ. Барномаи дастгирии соҳибкории занон (WESP). <https://www.undp.org/uzbekistan/projects/women-entrepreneurship-support-programme>
- 15 Созмони Милали Муттаҳид дар Ўзбекистон. Ҳадафҳои рушди устувор дар минтақаи Баҳри Арал (16.09.2023). <https://uzbekistan.un.org/en/246135-empowering-aral-sea-region-localized-leap-towards-sustainable-development-goals>
- 16 Бонки Ҷаҳонӣ. Лоиҳаи фарогирии рақамӣ дар Ўзбекистон (2025). <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099082125080051162/pdf/P179108-b64144dd-4ff9-477b-8c7d-a047df407339.pdf>
- 17 UNDP. ICPE Uzbekistan (Independent Country Programme Evaluation), PDF (2025): <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2025-07/icpe-uzbekistan-main-report.pdf>
- 18 Government portal dataset: Grant and social order projects submitted to NGOs (gov.uz, update 25.12.2024): <https://gov.uz/en/digital/sections/view/31351>
- 19 UNDP Uzbekistan project page: Women Entrepreneurship Support Programme (WESP): <https://www.undp.org/uzbekistan/projects/women-entrepreneurship-support-programme>
- 20 UNDP: Women Entrepreneurship Support Programme: <https://www.undp.org/uzbekistan/projects/women-entrepreneurship-support-programme>
- 21 UNDP: ICPE Uzbekistan (2025): <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2025-07/icpe-uzbekistan-main-report.pdf>
- 22 UN Uzbekistan: SDGs in Aral Sea region (16.09.2023): <https://uzbekistan.un.org/en/246135-empowering-aral-sea-region-localized-leap-towards-sustainable-development-goals>
- 23 World Bank: Uzbekistan Digital Inclusion Project (Aug 2025): <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099082125080051162/pdf/P179108-b64144dd-4ff9-477b-8c7d-a047df407339.pdf>
- 24 UNDP: PIR Uzbekistan (environmental NGOs mention): https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-07/pir_uzbekistan_0.pdf
- 25 Asian Development Bank. Civil Society Brief: Uzbekistan. <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/753866/civil-society-brief-uzbekistan.pdf>
- 26 UNICEF, ILO, UNDP. Evaluation of the UN Joint Programme on Strengthening Social Protection in Uzbekistan. https://mptf.undp.org/sites/default/files/documents/2023-05/uzbekistan_final_evaluation_report.pdf
- 27 World Bank. Документ по инклюзии и правам лиц с инвалидностью в Узбекистане. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099051823030041628/pdf/P1783520c7133306c082d50f566673af55c.pdf>
- 28 European Training Foundation. The Role of Civil Society Organisations in Human Capital Development and Lifelong Learning. <https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2025-01/CSO%20HCD%20LLL%20THEMATIC%20PAPER%202024%20FINAL.pdf>
- 29 UNDP Independent Evaluation Office. Independent Country Programme Evaluation: Uzbekistan. <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2025-07/icpe-uzbekistan-main-report.pdf>

Замимаи 3. Нишондиҳандаҳои ҷамъбастии саҳми ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ дар кишварҳои Осиёи Марказӣ

Ҷадвал. Нишондиҳандаҳои дастрасии миқдории саҳми институтсионалии ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ дар кишварҳои Осиёи Марказӣ

Ҳамагӣ дар Осиёи Марказӣ: 56 240

Нишондиҳанда	 Қазоқистон	 Қирғизистон	 Тоҷикистон	 Туркманистон	 Ўзбекистон
Ташкилотҳои ба қайд гирифташуда / баҳисобгирифташуда	зиёда аз 23 ҳазор ташкилоти ғайридавлатии ба қайд гирифташуда	21 399 ТҒТ дар гурӯҳи мақсадноки таҳқиқот; 4 548 ташкилот ҳисоботи оморӣ пешниҳод кардаанд	1 700 ташкилот, 411 филиал ва намоёндагӣ; 968 ташкилот дар гурӯҳи мақсаднок	138 ташкилоти ҷамъиятӣ	тақрибан 10 ҳазор ташкилоти ғайритиҷоратӣ; зиёда аз 11,6 ҳазор ташкилоти ғайритиҷоратӣ бо воҳидҳои сохторӣ, филиалҳо ва намоёндагӣҳо
Ташкилотҳои амалкунанда / фаъол	17 964 ТҒТ-и фаъол дар пойгоҳи маълумот то охири соли 2024	397 ташкилоти фаъолтарин	105 ташкилот аз гурӯҳи мақсаднок ҳисоботи молиявӣ пешниҳод намудаанд; 69 ташкилоти ҷомеаи шаҳрвандӣ дар интиҳоби таҳқиқот	ҳамаи 138 ташкилот фаъол буда, ҳисобот пешниҳод менамоянд	маълумот нест; гурӯҳи ташкилотҳои воқеан фаъол / амалкунанда алоҳида ҷудо карда нашудааст
Шумораи кормандон	97 758 нафар (соли 2024); дар пойгоҳи ТҒТ зиёда аз 40 ҳазор корманди штатӣ	24 414 кормандон	зиёда аз 1 200 ҷойи корӣ дар ташкилотҳои амалкунандаи гурӯҳи мақсаднок	м/н	зиёда аз 70 ҳазор нафар
Ҳиссаи занон дар байни кормандон	м/н	14 158 нафар аз 24 414 корманд	м/н	м/н	м/н
Мутахассисони беруна / мутахассисони ҷалбшуда	маълумот нест; дар пойгоҳи ТҒТ оид ба мутахассисони ҷалбшуда “...” нишон дода шудааст	4 857 мутахассиси беруна	м/н	м/н	м/н
Ихтиёриён / кормандони бемузд	107 ҳазор ихтиёрий	5 411 корманди бемузд / ихтиёрий	м/н	дар тамоми бахш маълумот нест, ҳолатҳои алоҳида мавҷуданд	м/н
Ҳамагӣ шахсони ҷалбшуда ба фаъолияти бахш	97 758 корманд тибқи ОКЭД ва 107 ҳазор ихтиёрий тибқи пойгоҳи ТҒТ	34 682 нафар	м/н	м/н	зиёда аз 70 ҳазор корманд; ихтиёриён ҷудо нишон дода нашудаанд
Музди миёнаи меҳнат	318 853 тенге (664 доллари ИМА) дар як моҳ дар соли 2024	27 605 сом (317 доллари ИМА) дар як моҳ;	м/н	м/н	4 308 379 сум дар як моҳ (тақрибан 345 доллари ИМА)
Фонди музди меҳнат	374 084,5 млрд тенге (773,1 млн доллари ИМА) дар соли 2024 тибқи ОКЭД 94.99.0	маълумот ҳамаҷун нишондиҳандаи омода нест	м/н	м/н	м/н

Ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ дар Осиёи Марказӣ:
саҳм дар рушд, идоракунии ва устуворӣ

Нишондиҳанда	 Қазоқистон	 Қирғизистон	 Тоҷикистон	 Туркменистон	 Ўзбекистон
Андозҳо ва пардохтҳои иҷтимоӣ	маълумот нест; дастрасӣ маҳдуд аз сабаби махфияти андоз	тақрибан 1,3 млрд сом (тақрибан 15 млн доллари ИМА) дар соли 2024	тақрибан 4 млн сомони (беш аз 440 ҳазор доллари ИМА) аз рӯи интиҳоби 69 ТҒТ;	маълумот мавҷуд нест; дар ҳисобот набудани омили макроиқтисодии оммавӣ барои ҳисобкунӣ зикр шудааст	маълумот нест; маълумоти муқоисашаванда оид ба пардохтҳо ҷудо карда нашудааст
Арзиши иловашудаи маҷмӯӣ (АИМ)	м/н	10 558 725,1 ҳазор сом (беш аз 120 млн доллари ИМА)	м/н	м/н	м/н
Ҳиссаи ТҒТ дар ММД	м/н	0,67% ММД дар соли 2024	м/н	м/н	м/н
Ҳаҷми умумии воридоти молиявӣ / гардиш	маълумот мавҷуд нест дар тамоми бахш; механизмҳои алоҳидаи маблағгузорӣ мавҷуданд	тақрибан 53 млрд сом дар соли 2024 (тақрибан 609 млн доллари ИМА), ва барои гурӯҳи мақсаднок — 14,2 млрд сом (тақрибан 161,7 млн доллари ИМА)	53,3 млн сомони аз рӯи интиҳоби 69 ташкилоти ҷомеаи шаҳрвандӣ (тақрибан 6 млн доллари ИМА)	маълумот мавҷуд нест дар тамоми бахш	34 350,3 трлн сум дар соли 2024 (тақрибан 2,8 млрд доллари ИМА)
Кумаки техникии хориҷӣ / грантҳо	маълумот мавҷуд нест дар тамоми бахш	2,7 млрд сом (тақрибан 30,5 млн доллари ИМА); 19% аз воридот	39,7 млн сомони (тақрибан 4,4 млн доллари ИМА) (74,5% буҷети интиҳоби 69 ТҒТ)	22 лоиҳаи грантӣ ба маблағи тақрибан 1,2 млн доллари ИМА дар соли 2024	1 206,5 млрд сум (тақрибан 100 млн доллари ИМА) (3,5%)
Дастгирии давлатӣ / буҷетҳои маҳаллӣ	Фармоиши давлатии иҷтимоӣ (ФДС): 2 167 лоиҳа ба маблағи 33,56 млрд танга (69,9 млн доллари ИМА) дар соли 2024; маблағгузориҳои грантӣ ҳар сол зиёда аз 2 млрд танга (4,2 млн доллари ИМА) мебошад; хизматрасониҳои иҷтимоии давлатӣ (ХСД) — тақрибан 45–55 млрд танга (91,7–114,6 млн доллари ИМА), зиёда аз 60% аз буҷет.	тақрибан 0,2 млрд сом (тақрибан 1,8 млн доллари ИМА); 1% аз воридот	3,57 млн сомони (тақрибан 400 ҳазор доллари ИМА) (7%) ба маблағҳои роҳи меояд, ки тибқи шартномаҳо барои татбиқи фармоиши давлатии иҷтимоӣ гирифта шудаанд	сатри муқоисашаванда мавҷуд нест	718 млрд сум (тақрибан 60 млн доллари ИМА) дар давоми 7 сол; 1 600 лоиҳа ба маблағи 83 млрд сум (тақрибан 7 млн доллари ИМА) тавассути фондҳои ҳудудӣ дар давоми 3 сол
Хариди молу хизматрасониҳо / саҳм дар рушди соҳибкории хурду миёна (СХМ)	м/н	зиёда аз 917 млн сом (тақрибан 10,5 млн доллари ИМА) танҳо барои ташкили семинарҳо, омӯзишҳо ва мизҳои мудаваар	м/н	м/н	м/н
Шумораи лоиҳаҳо дар доираи механизмҳои давлатӣ / ҳудудӣ	2 167 лоиҳа дар соли 2024 ба маблағи 33 562,8 млн танга (69,9 млн доллари ИМА)	маълумот ҳамчун нишондиҳандаи ягона мавҷуд нест	м/н	22 лоиҳаи грантӣ дар соли 2024	1 600 лоиҳа тавассути фондҳои ҳудудӣ дар давоми 3 соли охир
Баҳрабардорон / фароғии дар тамоми бахш	маълумот ҳамчун нишондиҳандаи ягона мавҷуд нест; ҳолатҳои алоҳида мавҷуданд	маълумот ҳамчун нишондиҳандаи ягона мавҷуд нест; ҳолатҳои алоҳида мавҷуданд	250 000 баҳрабардор дар як сол (аз рӯи интиҳоби 69 ТҒТ)	маълумот ҳамчун нишондиҳандаи ягона мавҷуд нест; ҳолатҳои алоҳида мавҷуданд	маълумот ҳамчун нишондиҳандаи ягона мавҷуд нест; ҳолатҳои алоҳида мавҷуданд

Замимаи 4. Низоми пешниҳодшавандаи сесатҳии нишондиҳандаҳои арзёбии саҳми ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ

Татбиқи низоми арзёбии саҳми ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ (ТҒТ) бо маҷмӯи ягонаи нишондиҳандаҳо барои бартараф намудани парокандагии маълумот оид ба фаъолияти ин бахш зарур мебошад. Дар айни замон маълумот дар бораи фаъолияти ТҒТ бештар дар шакли ҳисоботҳои лоиҳавӣ, намунаҳои алоҳидаи таҷрибаи муваффақ, маълумоти молиявӣ, маълумоти идоравӣ ё тавсифи чорабиниҳо пешниҳод мегардад. Ин ҳолат ҷамъбаст ва муқоисаи натиҷаҳо ро душвор намуда, имкони ба таври пайгирона нишон додани саҳми бахши ғайритиҷоратиро дар рушди кишвар маҳдуд месозад.

Нишондиҳандаҳои ягона барои ташаккули забони умумии арзёбӣ мусоидат намуда, имкон медиҳанд параметрҳои асосии бахш, заминаи захиравии он, вазифаҳо, фарогирӣ, натиҷаҳо барои баҳрабардорон ва тағйирот дар сатҳи ҷомеа, хизматрасониҳо ва низоми идоракунии ба таври мунтазам инъикос карда шаванд. Чунин низом шаффофияти саҳми ТҒТ-ро барои давлат, ҷомеа, бахши хусусӣ ва шарикони рушд афзоиш дода, ҳавфи нодида гирифтани аҳамияти бахшро коҳиш медиҳад ва барои пешниҳоди мунтазам, муқоисашаванда ва асосноки арзиши ҷамъиятии он замина фароҳам меорад.

Барои арзёбии саҳми ТҒТ истифодаи низоми сесатҳии нишондиҳандаҳо мувофиқи мақсад мебошад. Ин низом имкон медиҳад баҳисобгирии асосии бахш, саҳми функционалии ташкилотҳо ва арзёбии натиҷаҳо таъсир аз ҳам ҷудо карда шаванд. Чунин равиш ба таҷрибаи байналмилалӣ оид ба омори ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ, баҳисобгирии фаъолияти ихтиёрӣ ва идоракунии натиҷаҳои рушд мувофиқат мекунад.

Сатҳи 1. Баҳисобгирии асосии бахш (саҳми институтсионалӣ)

Ин сатҳ барои муайян намудани ҳаҷм, сохтор ва заминаи захиравии ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ пешбинӣ шудааст. Он бештар ба равиши байналмилалӣ ҳисобҳои ёрирасони (сателлитии) ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ мувофиқ буда, дар он бахши мазкур ҳамчун қисми иқтисодӣ аз рӯи шуғл, ҳаҷми хизматрасониҳо, музди меҳнат, манбаъҳои даромад, хароҷот, фаъолияти ихтиёрӣ ва гурӯҳбандии институтсионалӣ арзёбӣ мегардад.

Нишондиҳандаҳои ҳадди ақал:

шумораи ташкилотҳои ғайритиҷоратии ба қайд гирифташуда;	фонди музди меҳнат;
шумораи ташкилотҳои ғайритиҷоратии амалкунанда;	музди миёнаи меҳнат дар бахш;
шумораи ташкилотҳои ғайритиҷоратии фаъл (дар сурати мавҷуд будани имконияти ҷудо намудани чунин гурӯҳ);	маблағи андозҳо ва пардохтҳои иҷтимоӣ;
тақсими ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ аз рӯи шаклҳои ташкилию ҳуқуқӣ (шумора ва ҳисса);	ҳаҷми умумии маблағҳои воридшуда;
тақсими ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ аз рӯи самтҳои фаъолият (шумора ва ҳисса);	ҳаҷми маблағҳои истифодашуда;
шумораи кормандони штатӣ;	манбаъҳои маблағгузорӣ (буҷети давлатӣ, буҷетҳои маҳаллӣ, шарикони рушд, хайрияҳо, ҳаққи узвият, хизматрасониҳои пулакӣ, фаъолияти даромадовар ва дигар манбаъҳо) бо нишон додани маблағ ва ҳиссаи онҳо;
шумораи коршиносон ва машваратчиёни ҷалбшуда;	ҳаҷми хариди молҳо ва хизматрасониҳо;
шумораи ихтиёриён;	шумораи лоиҳаҳо ва барномаҳо (дар маҷмӯъ, аз рӯи самтҳои фаъолият ва бахшҳо — шумора ва ҳисса);
ҳаҷми фаъолияти ихтиёрӣ (бо соат ё муодили шуғли пурра);	шумораи баҳрабардорон (дар маҷмӯъ, аз рӯи самтҳои фаъолият ва бахшҳо — шумора ва ҳисса);

- шумораи минтақавии фаъолият (шумораи лоиҳаҳо ва баҳрабардорон аз рӯи минтақаҳо — шумора ва ҳисса);

- ҳиссаи ташкилотҳое, ки ҳисоботи кушод (оммавӣ)-и худро мунтазам нашр менамоянд.

Сатҳи 2. Саҳми функционалӣ

Ин сатҳи нишон медиҳад, ки ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ (ТҒТ) барои аҳоли, ҷомеа, давлат ва иқтисодиёт чӣ гуна хизмат мерасонанд. Дар ин сатҳи нақши ташкилотҳо дар пешниҳоди хизматрасониҳо, ҳифзи ҳуқуқ, иштирок дар таҳияи сиёсати давлатӣ, мониторинги ҷамъиятӣ, ҷалби захираҳо, дастгирии гурӯҳҳои осебпазири аҳоли, рушди соҳибкории иҷтимоӣ, татбиқи ташаббусҳои маҳаллӣ ва дигар самтҳои фаъолият инъикос карда мешавад.

Нишондиҳандаҳои саҳми функционалӣ:

- шумораи баҳрабардорон аз рӯи гурӯҳҳои асосӣ (кӯдакон, ҷавонон, занон, шахсони дорои маъҷубият, шахсони калонсол, муҳоҷирон, оилаҳои камбизоат, шахсони аз хушунат зарардида, беморони гирифтори бемориҳои вазнин ва музмин, сокинони маҳалҳои деҳот ва дурдаст, инчунин дигар гурӯҳҳои, ки вобаста ба самти фаъолияти ТҒТ муайян карда мешаванд) – аз рӯи шумора ва ҳисса;
- ҳиссаи баҳрабардорон аз гурӯҳҳои осебпазири аҳоли;
- шумора ва ҳиссаи хизматрасониҳои дар маҳалҳои деҳот ва минтақаҳои дурдаст пешниҳодшуда;
- шумораи хизматрасониҳои иҷтимоӣ, ҳуқуқӣ, раваншиносӣ, таълимӣ, тавонбахшӣ ва машваратӣ;
- шумора ва ҳиссаи хизматрасониҳо аз рӯи самтҳои асосии фаъолият, аз ҷумла:
- шумораи ҳолатҳои расонидани кумак барои гирифтани ҳуҷҷатҳо, пардохтҳои иҷтимоӣ, хизматрасониҳо ё ҳифзи ҳуқуқ;
- шумораи шахсоне, ки ёрии ҳуқуқии ройгон гирифтаанд;
- шумораи хизматрасониҳои бухронӣ, тавонбахшӣ, нимистиқоматӣ ва махсусгардонидашуда;
- шумораи мутахассисон, ихтиёриён, падару модарон, соҳибкорон ва намоёндагонии ҷомеаҳои маҳаллӣ, ки омӯзонда шудаанд;
- шумораи иштирокчиёни барномаҳои шуғл, худшуглӣ ва соҳибкорӣ;
- шумораи соҳибкорҳои нав (стартапҳо), корхонаҳои иҷтимоӣ ва ташаббусҳои маҳаллӣ, ки таъсис ё дастгирӣ шудаанд;
- шумораи ҷойҳои корӣ, ки барои баҳрабардорон таъсис ё дастгирӣ гардидаанд;
- ҳаҷми захираҳо, ки аз ҷониби ТҒТ барои татбиқи барномаҳои давлатӣ, иҷтимоӣ ё маҳаллӣ ҷалб шудаанд;
- шумораи пешниҳодҳои ТҒТ ба стратегияҳо, барномаҳо, қонунҳо ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ;
- шумораи гурӯҳҳои корӣ, шӯроҳо, муҳокимаҳои ҷамъиятӣ ва платформаҳои машваратӣ бо иштироки ТҒТ;
- шумораи мониторингҳо, экспертизаҳои ҷамъиятӣ ва арзёбиҳо, ки аз ҷониби ТҒТ анҷом дода шудаанд;
- шумораи тавсияҳои ТҒТ, ки аз ҷониби мақомоти давлатӣ мавриди баррасӣ қарор гирифтаанд;
- шумораи тавсияҳои ТҒТ, ки дар барномаҳо, санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ё қарорҳои амалӣ ба инобат гирифта шудаанд;
- шумораи ташаббусҳои маҳаллӣ, ки бо иштироки ҷомеаҳои маҳаллӣ татбиқ гардидаанд.

Саҳми ТҒТ дар беҳтар намудани муҳити сармоягузорӣ ва рушди бахши хусусӣ:

- шумораи барномаҳо ва ташаббусҳои ТҒТ оид ба рушди соҳибкорӣ, худшуглӣ ва баланд бардоштани малакаҳои иқтисодӣ;
- шумораи баҳрабардороне, ки барои оғози фаъолияти соҳибкорӣ дастгирӣ гирифтаанд;

- шумораи хизматрасониҳо ва ҳалли масъалаҳои инфрасохтори маҳаллӣ, ки бо иштироки TFT амалӣ шудаанд;
- шумораи ҳолатҳое, ки иштироки TFT ба баланд бардоштани сифати татбиқи барномаҳои дастгирии соҳибкорӣ ё рушди маҳаллӣ мусоидат намудааст;
- шумораи таҷрибаҳое, ки дар онҳо иштироки TFT барои коҳиш додани монеаҳои фаъолияти хоҷагидорӣ дар маҳал мусоидат кардааст;
- шумораи моделҳои устувори идоракунии маҳаллии хизматрасониҳо ва инфрасохтор, ки ба беҳтар гардидани шароити иқтисодӣ таъсир расонидаанд;
- шумораи шарикӣ байни TFT, мақомоти давлатӣ, мақомоти худидоракунии шаҳрак ва деҳот, бахши хусусӣ ва муассисаҳои таълимӣ оид ба масъалаҳои рушди бахши хусусӣ ва иқтисодиёти маҳаллӣ.

Сатҳи 3. Арзёбии натиҷаҳо ва таъсир

Ин сатҳ барои арзёбии тағйироте пешбинӣ шудааст, ки дар натиҷаи фаъолияти ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ (TFT) ба вуҷуд меоянд, аз ҷумла беҳтар шудани дастрасӣ ба хизматрасониҳо, коҳиш ёфтани осебпазирӣ, афзоиши шуғл ва даромад, баланд гардидани сифати зиндагӣ, таҳкими иқтисодии институтсионалӣ ва устувории натиҷаҳои бадастомада. Дар таҷрибаи байналмилалӣ идоракунии натиҷаҳои рушд ин гурӯҳи нишондиҳандаҳо бештар ба натиҷаҳои миёнамуҳлат (outcome) ва таъсири дарозмуҳлат (impact) мансуб буда, тағйиротро дар сатҳи гурӯҳҳои мақсаднок, низомҳо ва ҷомеаҳои инъикос менамоянд.

Нишондиҳандаҳои эҳтимолии натиҷаҳо ва таъсир:

- тағйирёбии ҳиссаи баҳрабардороне, ки ба хизматрасониҳои зарурӣ дастрасӣ пайдо намудаанд;
- коҳиш ёфтани вақт ё хароҷот барои гирифтани хизматрасонӣ;
- ҳиссаи баҳрабардороне, ки тамоми марҳилаҳои дастгириро пурра гузаштаанд;
- ҳиссаи баҳрабардороне, ки натиҷаҳои мусбатро пас аз 6–12 моҳи анҷоми барнома нигоҳ доштаанд;
- ҳиссаи шахсоне, ки ҳуҷҷатҳо, ҳуқуқҳо ё дастрасии худро ба дастгирии иҷтимоӣ барқарор намудаанд;
- ҳиссаи гирандагони ёрии ҳуқуқӣ, ки масъалаи онҳо бо натиҷаи мусбат ҳал гардидааст;
- беҳтар шудани сатҳи огоҳии баҳрабардорон оид ба ҳуқуқҳо ва хизматрасониҳои дастрас;
- беҳтар гардидани сатҳи мустақилияти шахсони дорои маъюбият ё дигар гурӯҳҳои мақсаднок;
- тағйирёбии сатҳи шуғл ё худшугли иштирокчиёни барномаҳо;
- афзоиши даромади иштирокчиёни барномаҳои иқтисодӣ;
- шумораи баҳрабардороне, ки фаъолияти соҳибкории хурдро оғоз ё густариш додаанд;
- ҳиссаи корхонаҳои иҷтимоӣ ё соҳибкории нав (стартапҳо), ки пас аз 12 моҳ фаъолияти худро идома медиҳанд;
- беҳтар шудани дастрасӣ ба оби нӯшокӣ, инфрасохтор, маориф, тандурустӣ ё хизматрасониҳои иҷтимоӣ дар ҷомеаҳои мақсаднок (нисбат ба эҳтиёҷоти мавҷуда);
- баланд гардидани сатҳи қаноатмандии баҳрабардорон аз сифати хизматрасониҳои пешниҳодшуда;
- коҳиш ёфтани ҳолатҳои муроҷиати такрорӣ оид ба як масъала дар хизматрасониҳои бухронӣ;
- тағйир ёфтани амалияи мақомоти давлатӣ, муассисаҳо ё мақомоти худидоракунии маҳаллӣ дар натиҷаи пешниҳодҳои TFT;
- шумораи қонунҳо, стратегияҳо, барномаҳо ё санадҳои меъёрии ҳуқуқие, ки бо иштироки TFT қабул шудаанд;

- шумораи хизматрасониҳо ё моделҳои фаъолияти TFT, ки ба низоми фармоиши давлатии иҷтимоӣ ё маблағгузори мунтазам ворид гардидаанд;
- шумораи таҷрибаҳои муваффақе, ки дар дигар минтақаҳо ё ташкилотҳо татбиқ шудаанд;
- мавҷудияти механизмҳои амалкунандаи гирифтани бозхурд аз баҳрабардорон ва ҷомеаҳои маҳаллӣ;
- мавҷудияти ҳисоботдиҳии мунтазами оммавӣ оид ба натиҷаҳо ва тағйироти бадастомада.

Ҳангоми қорӣ намудани чунин низоми арзёбӣ зарур аст, ки аз ҳамаи ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ пешниҳоди ҳисоботҳои мураккаб талаб карда нашавад. Барои ташкилотҳои хурди маҳаллӣ нигоҳ доштани баҳисобгирии асосӣ ва пешниҳоди чанд нишондиҳандаи саҳми функционалӣ кофӣ мебошад. Барои ташкилотҳои калон, ки хизматрасонӣ, фаъолияти таҳлилӣ ё ҳамроҳангсозиро амалӣ менамоянд, истифодаи маҷмӯи васеътари нишондиҳандаҳои натиҷаҳо мувофиқи мақсад аст.

Арзёбии таъсир метавонад ба таври интихобӣ нисбат ба барномаҳои калонҳаҷм, хизматрасониҳои устувор, моделҳои инноватсионӣ ва самтҳои фаъолият татбиқ карда шавад, ки аз ҳисоби буҷети давлатӣ ё маблағҳои шарикони рушд маблағгузорӣ мегарданд.

Замимаи 5. Сатҳи эътимоднокии маълумот

Кишвар	Маълумоте, ки бо эътимоди баланд метавон истифода бурд	Маълумоте, ки ҳангоми истифода эҳтиёткориро талаб мекунад
 Қазоқистон	Шумораи ташкилотҳои ғайридавлатии фаъл, шугл, фаъолияти ихтиёрӣ, фармоиши давлатии иҷтимоӣ, хизматрасониҳои иҷтимоӣ	Саҳми андозии бахш ва ҷудо намудани дақиқи ташкилотҳое, ки ба доираи таҳқиқот дохил намешаванд
 Қирғизистон	Ҳисса дар Маҷмӯи маҳсулоти дохилӣ (ММД), шугл, андозҳо, даромадҳои молиявӣ, хариди молу хизматрасониҳо	Тағйироти дарозмуҳлати натиҷаҳо (outcomes) барои баҳрабардорон
 Ўзбекистон	Бақайдгирии ташкилотҳо, шугл, воридоти маблағҳои пулӣ, дастгирии давлатӣ	Фарқгузори байни ташкилотҳои бақайдгирфташуда ва ташкилотҳои воқеан фаъл
 Тоҷикистон	Иштироки коршиносон, маълумоти интихобии 69 ташкилоти ҷомеаи шаҳрвандӣ	Татбиқи натиҷаҳои интихоб ба тамоми бахш (экстраполясия)
 Туркменистон	Шумораи ташкилотҳои бақайдгирфташуда, маълумот оид ба баъзе лоиҳаҳо ва таҷрибаи таъмини шугли шахсони дорои маъюбият	Саҳми макроиқтисодӣ, андозҳо ва ҳаҷми умумии гардиши маблағҳои молиявӣ бахш

Замимаи 6. Таҷрибаи байналмилалӣ оид ба андозагирии саҳми бахши ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ дар иқтисодиёт ва шугл

Чаро кишварҳо саҳми ташкилотҳои ғайритиҷоратиро андозагирӣ мекунанд?

Дар бисёр кишварҳои ҷаҳон ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ (TFT) на танҳо ҳамчун ниҳодҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ, балки ҳамчун иштирокчиёни фаъоли иқтисодиёт арзёбӣ мешаванд, зеро онҳо қойҳои қорӣ таъсис медиҳанд, хизматрасониҳои дорои аҳамияти ҷамъиятӣ пешниҳод менамоянд, захираҳоро ҷалб мекунанд ва арзиши иловашуда эҷод менамоянд.

Ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ дар Осиёи Марказӣ:

саҳм дар рушд, идоракунии ва устуворӣ

Бо вуҷуди ин, омили анъанавии давлатӣ солҳои тӯлонӣ имконият наметод, ки саҳми воқеии бахши ғайритиҷоратӣ пурра инъикос гардад. Бо мақсади ҳалли ин масъала Комиссияи омили Созмони Милалӣ Муттаҳид (СММ) тавсияҳои махсусро оид ба баҳисобгирии ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ дар доираи Низоми ҳисобҳои миллӣ (System of National Accounts – SNA) таҳия намуд, ки истифодаи ҳисобҳои ёрирасон (сателлитӣ) барои бахши ғайритиҷоратӣ ва фаъолияти ихтиёро низ дар бар мегиранд. Ин равиш имкон медиҳад, ки нишондиҳандаҳои зерин арзёбӣ карда шаванд:

- саҳми ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ дар арзиши иловашудаи маҷмӯӣ (АИМ);
- саҳми онҳо дар Маҷмӯи маҳсулоти дохилӣ (ММД);
- сатҳи шуғл ва фонди музди меҳнат;
- сохтори даромад ва хароҷоти ташкилотҳо;
- саҳми фаъолияти ихтиёрӣ (волонтёрӣ);
- нақши бахши ғайритиҷоратӣ дар соҳаҳои гуногуни иқтисодӣ ва бахши иҷтимоӣ.

Асоси байналмилалӣ омили

Равишҳои муносири арзёбии саҳми бахши ғайритиҷоратӣ ба тавсияҳои Созмони Милалӣ Муттаҳид ва таҷрибаи кишварҳои Созмони ҳамкории иқтисодӣ ва рушд (СҲИР/ОЕСД) асос ёфтаанд. Ҳамаи асосии ин равиш аз он иборат аст, ки бахши ғайритиҷоратӣ бояд дар омили расмӣ мисли бахши давлатӣ, бахши хусусӣ ва хоҷагии хонаводагӣ инъикос гардад. Аз ин рӯ, бисёр кишварҳо тадриҷан аз баҳисобгирии танҳо шумораи ташкилотҳои ба қайд гирифташуда ба арзёбии саҳми воқеии иқтисодӣ ва иҷтимоии онҳо мегузаранд.

Таҷрибаи байналмилалӣ

Ҷадвали X. Намунаҳои кишварҳое, ки саҳми бахши ташкилотҳои ғайритиҷоратиро арзёбӣ менамоянд

Кишвар	Арзиши иловашудаи маҷмӯӣ (АИМ) / саҳм дар ММД	Шуғл	Фаъолияти ихтиёрӣ	Хусусиятҳои амалия
Канада	Ҳа	Ҳа	Ҳа	Яке аз низомҳои пешрафтаи ҳисобҳои ёрирасони бахши ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ
Австралия	Ҳа	Ҳа	Ҳа	Арзёбии мунтазами саҳми иқтисодӣ ва иҷтимоии бахш
Зеландияи нав	Ҳа	Ҳа	Ҳа	Таваҷҷуҳи махсус ба фаъолияти ихтиёрӣ ва ҷомеаҳои маҳаллӣ
Норвегия	Ҳа	Ҳа	Ҳа	Баҳисобгирии мунтазами саҳми ташкилотҳои ихтиёрӣ
Финляндия	Ҳа	Ҳа	қисман	Ҳамгироии маълумоти ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ ба омили иҷтимоӣ
Нидерланд	Ҳа	Ҳа	Ҳа	Низомӣ пешрафтаи баҳисобгирии фаъолияти дорои аҳамияти ҷамъиятӣ
Белгия	Ҳа	Ҳа	қисман	Истифодаи маълумот барои таҳлили иқтисодиёти иҷтимоӣ
Фаронса	Ҳа	Ҳа	Ҳа	Баҳисобгирии ассотсиатсияҳо ва ташкилотҳои иқтисодиёти иҷтимоӣ
Чехия	Ҳа	Ҳа	Ҳа	Наشري мунтазами маълумот оид ба бахш
Португалия	Ҳа	Ҳа	Ҳа	Ҳисоби миллии ёрирасони иқтисодиёти иҷтимоӣ
Ҷумҳурии Корея	Ҳа	Ҳа	қисман	Истифодаи маълумот барои арзёбии таъсири ҷамъиятӣ

Манбаъ: тавсияҳои Созмони Милалӣ Муттаҳид оид ба баҳисобгирии ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ, маълумоти мақомоти миллии омор ва таҳлилҳои муқоисавии кишварҳои Созмони ҳамкории иқтисодӣ ва рушд (СҲИР/ОЕСД).

Канада: намунаи баҳисобгирии ҳамаҷонибаи омории баҳши ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ

Канада яке аз кишварҳои пешсафи ҷаҳон дар самти ташкили низоми омории баҳисобгирии баҳши ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ ба ҳисоб меравад. Идораи омори Канада мунтазам маълумотро оид ба нишондиҳандаҳои зерин таҳия ва нашр менамояд:

- саҳми баҳши ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ дар Маҷмӯи маҳсулоти дохилӣ (ММД);
- сатҳи шуғл ва фонди музди меҳнат;
- сохтори даромад ва хароҷоти ташкилотҳо;
- ҳаҷм ва саҳми фаъолияти ихтиёрӣ;
- саҳми баҳш аз рӯи самтҳои гуногуни фаъолият (маориф, тандурустӣ, фарҳанг, хизматрасониҳои иҷтимоӣ ва ғайра).

Маълумоти бадастомада ҳангоми таҳия ва татбиқи сиёсати давлатӣ истифода шуда, имкон медиҳад рушди баҳши ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ дар баробари дигар бахшҳои иқтисодиёт мунтазам арзёбӣ ва таҳлил карда шавад.

Австралия ва Зеландияи Нав: баҳисобгирии арзиши ҷамъиятӣ

Дар Австралия ва Зеландияи Нав таваҷҷуҳи махсус на танҳо ба нишондиҳандаҳои иқтисодӣ, балки ба саҳми фаъолияти ихтиёрӣ низ зоҳир мегардад. Дар доираи омори миллии мунтазам нишондиҳандаҳои зерин арзёбӣ мешаванд:

- шумораи ихтиёриён;
- ҳаҷми фаъолияти ихтиёрӣ;
- арзиши иқтисодии фаъолияти ихтиёрӣ;
- саҳми ташкилотҳои ҷамъиятӣ дар рушди ҷомеаҳои маҳаллӣ.

Ин равиш имкон медиҳад саҳми шаҳрвандон дар рушди ҷомеа, ки дар ҳисоботи молиявии анъанавӣ пурра инъикос намегардад, ба ҳисоб гирифта шавад.

Нидерланд, Белгия ва Фаронса: ҳамгироии баҳши ғайритиҷоратӣ ба иқтисодиёти иҷтимоӣ

Дар як қатор кишварҳои Аврупо баҳши ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ ҳамчун қузъи таркибии иқтисодиёти иҷтимоӣ арзёбӣ мегардад. Маълумоти омории имконият медиҳад, ки нишондиҳандаҳои зерин таҳлил карда шаванд:

- саҳми ташкилотҳои ҷамъиятӣ дар таъмини шуғл;
- иштироки онҳо дар пешниҳоди хизматрасониҳои иҷтимоӣ;
- саҳм дар рушди ҷомеаҳои маҳаллӣ;
- мусоидат ба ҳамгироии гурӯҳҳои осебпазири аҳоли;
- иштирок дар истеҳсол ва пешниҳоди неъматҳои дорои аҳамияти ҷамъиятӣ.

Ин равиш ба дарки ҳамаҷонибаи нақши ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ дар рушди устувори минтақаҳо мусоидат менамояд.

Дарсҳои асосии таҷрибаи байналмилалӣ

Сарфи назар аз фарқиятҳои байни кишварҳо, ташаккули низоми баҳисобгирӣ ва арзёбии саҳми баҳши ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ, одатан, дар чанд марҳилаи пайдарпай амалӣ мегардад:

Ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ дар Осиёи Марказӣ: саҳм дар рушд, идоракунии ва устуворӣ

Таҳаввули ченкунии саҳми ТҶТ

Барои кишварҳои Осиёи Марказӣ чӣ метавонад муфид бошад?

Таҷрибаи байналмилалӣ нишон медиҳад, ки барои кишварҳои Осиёи Марказӣ татбиқи тадбирҳои зерин аз ҳама мувофиқ ва амалӣ мебошад:

- ❁ таъсис ва мунтазам навосозӣ намудани феҳристи ташкилотҳои ғайритиҷоратии фаъол;
- ❁ ҳамоҳангсозии маълумоти мақомоти омор, андоз ва бақайдгирӣ;
- ❁ арзёбии мунтазами сатҳи шуғл ва фонди музди меҳнати бахши ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ;
- ❁ ҳисоб намудани арзиши иловашудаи маҷмӯи аз ҷониби бахш тавлидшаванда;
- ❁ такмил додани низоми баҳисобгирии фаъолияти ихтиёрӣ;
- ❁ таҳияи ҳисобҳои ёрирасони (сателлитии) пилотии бахши ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ;
- ❁ нашри мунтазами маълумоти ҷамъбасти оид ба саҳми бахши ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ дар иқтисодиёт ва рушди иҷтимоии кишвар.

Таҷрибаи кишварҳои узви Созмони ҳамкории иқтисодӣ ва рушд (СҲИР/ОЕСД) нишон медиҳад, ки татбиқи чунин тадбирҳо ба баланд бардоштани шаффофияти фаъолияти бахши ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ, беҳтар гардидани сифати қабули қарорҳои давлатӣ ва ташаккули тасаввуроти воқеӣ оид ба нақши ин бахш дар рушди иҷтимоию иқтисодии кишвар мусоидат менамояд.